

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Klavdija Besednjak

OTROKOVE PRAVICE IN OMBUDSMAN

Diplomsko delo

Ljubljana 2006

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Klavdija Besednjak

Mentor: izr. prof. dr. Andrej A. Lukšič

OTROKOVE PRAVICE IN OMBUDSMAN

Diplomsko delo

Ljubljana 2006

OTROKOVE PRAVICE IN OMBUDSMAN

Začela se z nastankom institucije ombudsmana, od prvega splošnega ombudsmana na Švedskem leta 1809 do imenovanja ombudsmanov za otroke v evropskih tranzicijskih državah. V istem poglavju sem opredelila glavne tipe ombudsmanov.

Sledi prikaz razvoja otrokovih pravic od oblikovanja posebnega pravnega statusa otroštva in mladoletnosti do sprejetja prvega pravno zavezujočega dokumenta, Konvencije o otrokovih pravicah. Zagovorniki otrokovih pravic so si že od začetka prizadevali, da bi bili otroci upoštevani kot osebe z lastnimi pravicami.

Osredotočila sem se na delovanje ombudsmanov za otroke, njihove pristojnosti in področja dela. Primerjala sem katerim vprašanjem dajejo prednost. Nekateri posvečajo največ pozornosti osveščanju otrok o njihovih pravicah, reševanju perečih problematik v družbi, drugi pa se borijo za sistemsko urejanje položaja otrok.

Na koncu sem predstavila projekt Moje pravice, ki ga je koordinirala slovenska Šola za mir v sodelovanju s številnimi nevladnimi organizacijami in uradom varuha človekovih pravic. Namen projekta je bil izobraziti otroke, učitelje in starše o človekovih/otrokovih pravicah. Leta 2005 je evalvacijska raziskava pokazala boljše poznavanje pravic otrok ter, da je bil otrokom tak način poučevanja o njihovih pravicah všeč.

Ključne besede: ombudsman, otrokove pravice, KOP

CHILDREN RIGHTS AND OMBUDSMAN

In the beginning there is a historical view on institution of ombudsman, appearing first in 1809 in Sweden following by ombudsmen specialised in children rights in other European countries in transition. Same chapter gives an explanation on major types of ombudsmen.

Following, a children rights development process is shown, from the beginning, to special legal status of childhood and adolescence to passing first legal obligatory document; "Convention on the Rights of the Child". From very beginning pleaders of children rights were trying to achieve, children to be treated as person with their own rights.

I have focused in ombudsmen for children, their competences, their particular field of work, comparing which questions they are paying more attention to. Major occupation of some of them is informing children about their rights, resolving burning issues in society, while others fight against maladministration.

In the end I took a closer look to Moje Pravice (My Rights) project that was coordinated by Slovenian Šola za mir (School for Peace) in cooperation with many nongovernmental organisations and ombudsman bureau. Project's purpose was to educate children, their parents and teachers about human/children rights.

Key words: ombudsman, children rights, CRC

VSEBINSKO KAZALO

1. UVOD	5
2. ZGODOVINA RAZVOJA INSTITUCIJE OMBUDSMANA	7
2.1 Vrste ombudsmanov	8
2.2 Varuh človekovih pravic	9
3. ZGODOVINA OTROKOVIH PRAVIC	11
3.1 Razvoj mednarodnih dokumentov o varstvu otrokovih pravic	14
4. DELO TUJIH OMBUDSMANOV ZA OTROKE	19
4.1 Norveška	19
4.2 Švedska	20
4.3 Poljska	23
4.4 Hrvaška	24
4.5 Finska	26
4.6 Litva	27
4.7 Slovenija	29
4.7.1 <i>Oddelek za zaščito pravic otrok in mladostnikov</i>	31
5. IZOBRAŽEVANJE O ČLOVEKOVIH IN OTROKOVIH PRAVICAH	36
5.1 Projekt moje pravice	38
5.1.1 <i>Evalvacijska raziskava</i>	48
6. SKLEP	53
7. LITERATURA IN VIRI	56

1. UVOD

V preambuli Deklaracije o otrokovih pravicah piše, "da človeštvo dolguje otroku najboljše, kar premore". Po drugi svetovni vojni mednarodna skupnost posveča veliko pozornosti varstvu človekovih pravic, ki je v ustanovni listini Organizacije združenih narodov (OZN) zapisano kot eno izmed pomembnejših načel. Sistem varovanja otrokovih pravic je OZN razvila najprej v sklopu varovanja človekovih pravic, s posebnimi členi, ki se nanašajo na varstvo pravic otrok. Korak naprej pa je bil storjen s sprejetjem Konvencije o otrokovih pravicah (KOP) leta 1989. Ta predstavlja mejnik v zgodovini otrokovih pravic, je prvi pravno zavezujoč mednarodni instrument s tega področja. Tako je bila otrokom priznana pravica, da se jih obravnava kot osebe z lastnimi pravicami, ki jih morajo odrasli, skupnost in institucije spoštovati. KOP je najbolj razširjen in ratificiran dokument človekovih pravic na svetu, edini državi, ki je nista ratificirali sta Somalija in Združene države Amerike.

Institut varuha človekovih pravic (VČP) je bil opredeljen v slovenski ustavi leta 1991. Dve leti kasneje pa je državni zbor sprejel Zakon o varuhu človekovih pravic. Ivan Bizjak, je kot prvi slovenski varuh začel delati 1. januarja 1995. Leta 2002 pa so ustanovili Oddelek za zaščito pravic otrok in mladostnikov. Slovenski varuh je član Evropske mreže ombudsmanov za otroke. Število primerov kršitev otrokovih pravic, ki jih v uradu VČP obravnavajo, se povečuje iz leta v leto. Veliko pozornosti posvečajo sodelovanju z vzgojno-izobraževalnimi zavodi: poznavanju človekovih pravic v povezavi z odgovornostmi, prepoznavanju in spoštovanju svojih pravic in pravic drugih, vzgajanju za mir, strpnost in sodelovanje ter seznanjanju mladih z načini in možnostmi pomoči ter različnih pritožbenih poti pri kršitvah njihovih pravic.

Pomembna naloga varuha je spodbujanje aktivnega učenja o otrokovih pravicah (projekt Moje pravice). Tako so leta 2003 skupaj s slovensko Šolo za mir in še nekaterimi nevladnimi organizacijami začeli izvajati projekt Moje pravice, s katerim so želeli na ustrezen način pristopiti do otrok in njihovih staršev. Projekt je bil zasnovan tako, da je bil del učno-vzgojnega procesa. Otroci so preko učnih kartic spoznavali KOP in njihove pravice. Po koncu projekta (leta 2005) je evalvacijska raziskava pokazala, da se je poznavanje temeljnih mednarodnih dokumentov med otroci povečalo.

V diplomski nalogi bom preverjala hipotezo: delo slovenskega VČP na področju varovanja otrokovih pravic je primerljivo z delom ombudsmanov za otroke, ki jih imajo v tujini. Čeprav so tuji ombudsmani za otroke posebni ombudsmani, ki imajo za cilj samo varovanje otrokovih pravic, delujejo enako kot slovenski varuh, ki varuje vse slovenske državljane, tudi otroke. Primerjavo sem si izbrala zato, ker v Sloveniji že nekaj časa poteka razprava o ustanavljanju posebnih varuhov, med njimi tudi varuha otrokovih pravic. Primerjala bom delovanje ombudsmanov za otroke iz različnih evropskih držav, med njimi norveškega ombudsmana, ki je bil prvi ombudsman za otroke na svetu (1981).

Nalogo sem razdelila na štiri dele. V prvem delu naloge bom predstavila zgodovino razvoja ombudsmnov, različne vrste ombudsmanov ter nastanek institucije VČP. Opisala bom način delovanja slovenskega varuha in njegove pristojnosti.

Sledi poglavje v katerem sem orisala teoretičen razvoj otrokovih pravic. Predstavila sem različne poglede na otrokove pravice, kako se je skozi čas spreminjala percepcija otrokovih pravic, kako teoretiki delijo otrokove pravice in kako so se razvijali mednarodni dokumenti za varstvo otrokovih pravic.

Za tem bo predstavila delovanje tujih ombudsmanov za otroke, katerim problematikam posvečajo pozornost, kakšne so njihove pristojnosti, kdo se lahko obrne k njim po pomoč, lahko delujejo na podlagi lastne iniciative ali potrebujejo zahtevo drugih. Za konec poglavja pa bom predstavila delovanje slovenskega varuha na področju otrokovih pravic.

V zadnjem delu bom predstavila projekt Moje pravice pri katerem je sodeloval tudi urad VČP. Projekt je bil namenjen informiranju otrok o njihovih pravicah, učenju o pravicah ter povečanju senzibilnosti otrok, učiteljev in staršev za problematiko otrokovih pravic.

Pri preverjanju hipoteze sem tematiko primerjalno analizirala s pomočjo sekundarnih virov, z deskriptivno metodo.

2. ZGODOVINA RAZVOJA INSTITUCIJE OMBUDSMANA

Teoretiki so bolj ali manj enotni v mnenju, da potrebo po ustanavljanju ombudsmanov narekuje vedno bolj razvejana in zapletena strukturiranost državnega aparata, ki posameznika zaradi številnih razlogov postavlja v podrejeni in ranljiv položaj. Ne obvlada vseh informacij, ki mu zagotavljajo določene pravice, niti mehanizmov za njihovo uresničevanje. Državna oblast je v vseh ozirih v nadrejenem položaju; obvlada informacije in ima v rokah vse vzvode oblasti, vključno s fizično prisilo. Vsaka oblast pa je bolj ali manj nagnjena k zlorabam in izkoriščanju svoje moči, zato mora poleg sodnega varstva in notranjega nadzora v državnih institucijah obstajati v demokratičnih državah tudi zunanji nadzor, ki mu ljudje lahko zaupajo. Takšen zunanji nadzor naj bi predstavljala institucija ombudsmana.

Beseda "ombudsman" je švedskega izvora in pomeni "zastopnik, pooblaščenec, tudi predstavnik". Prvega takšnega pooblaščenca je imenoval švedski kralj Karl XII. že leta 1713. Bal se je, da bodo v času njegove daljše odsotnosti uradniki, sodniki, davčni izterjevalci in drugi, ki v njegovem imenu izvajajo oblast, zlorabljali svoja pooblastila ali se osebno okoriščali, zato je svojemu posebnemu pooblaščenca – ombudsmanu dal vsa pooblastila za nadzor takratne administracije in način izvajanja svojih odredb.

Za prvega pravega ombudsmana šteje tisti, ki ga je imenoval švedski parlament na podlagi ustave iz leta 1809. V skladu z novo vlogo parlamenta v sistemu delitve oblasti je nadzor nad "nadzorniki zakona" prevzel parlamentarni zastopnik oziroma ombudsman. Imel je zelo široke pristojnosti za nadzor vseh državnih uradnikov, celo sodnikov, zato se model ombudsmana, ki ima zelo široke pristojnosti za nadzor nad celotno državno strukturo, imenuje tudi švedski model ombudsmana.

Več kot sto let je bil švedski ombudsman edini, šele leta 1920 se mu je pridružil finski in nato danski leta 1955. Danski model, ki je izključeval nadzor nad sodniki, je bil vzor za večino kasnejših evropskih ombudsmanov. Prvi ombudsman izven skandinavskih dežel je bil izvoljen na Novi Zelandiji leta 1962. (Rovšek 1996: 208–209)

Za tretje obdobje, ki se je začelo konec osemdesetih, je značilno predvsem množično ustanavljanje ombudsmanov v državah v prehodu oziroma v t. i. novih demokracijah. Za te ombudsmane, ki se zelo hitro širijo po državah srednje in Vzhodne Evrope, Azije, Afrike in Južne Amerike, je značilno, da dajejo večji poudarek varstvu človekovih pravic in uresničevanju mednarodnih konvencij s tega področja.

Za delovanje ombudsmanov v državah na prehodu veljajo nekatere posebnosti. Bolj kot tisti v državah z ustaljeno demokracijo in pravnim redom so soočeni z neurejeno in neprilagojeno zakonodajo ob hkratni reformi javne uprave na vseh nivojih. Spopadati se morajo s pojavi množičnih in "sistemskih" kršitev pravic posameznikov, kar terjajo njihovo ukrepanje na bolj sistemski ravni, ne le v posamičnih zadevah. Ne morejo se, kot ombudsmani v razvitih demokracijah, ukvarjati le s posamičnimi nepravilnostmi in napakami v postopkih upravnih organov (maladministration). Delovati morajo na sistemski ravni, tako da vplivajo na spremembe v zakonodaji in drugih predpisih, ki urejajo položaj in pravice posameznikov. (Rovšek 2002: 130)

2.1 Vrste ombudsmanov

Kljub veliki raznolikosti je mogoče ombudsmane razdeliti v štiri glavne skupine.

1. Najpomembnejši je prav gotovo *parlamentarni ombudsman*, ki deluje na celotnem območju države. Zato ga nekateri imenujejo tudi nacionalni ombudsman. Ustanovi se na podlagi ustave ali zakona. V ta sklop sodijo tudi nekateri nacionalni ombudsmani, pri katerih zaradi posebnosti ustavnih sistemov v postopku imenovanja sodeluje tudi izvršna oblast (predsednik države ali vlada) ali kombinacija obeh.
2. V drugo kategorijo bi lahko uvrstili *posebne ombudsmane*, ki varujejo posebne ciljne skupine prebivalcev. Lahko jih imenuje parlament, vendar pa so najpogosteje v rangu vladnih organov. V to skupino lahko uvrstimo posebne ombudsmane v skandinavskih državah, ki jih imenuje vlada.
3. Tretja skupina ombudsmanov so *regionalni, lokalni in mestni ombudsmani*, ki jih imenuje lokalna oblast in delujejo izključno na ravni lokalnih skupnosti, neodvisno od državnih organov.

4. V zadnjo skupino bi lahko uvrstili vse *ombudsmane zasebnega sektorja*. Ti ombudsmeni nadzirajo nevladne organe in se tudi financirajo iz nevladnih sredstev. Največkrat jih ustanovijo veliki zasebni ponudniki določenih storitev, ki želijo na ta način svoje uporabnike prepričati, da so zainteresirani za visoko raven svojih storitev in za resno obravnavanje njihovih pritožb. Pogosto zasebne družbe k njihovem ustanavljanju spodbudi država tudi preko zakonodaje, s katero regulira mehanizme spodbud in sankcij na določenem področju, če takšnih organov ne ustanovijo. (Rovšek 2002: 131–132)

2.2 Varuh človekovih pravic

Varuh človekovih pravic je bil ustanovljen na podlagi 159. člena Ustave RS in Zakona o varuhu človekovih pravic (Ur. List RS, št. 71/93 in 15/94) za varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin v razmerju do državnih organov, organov lokalne samouprave in nosilcev javnih pooblastil.

Zakon o varuhu človekovih pravic je bil sprejet po rednem zakonodajnem postopku v državnem zboru leta 1993. Zanimivo je, da predlagatelj zakona ni bila vlada, kot pri večini zakonskih projektov, ampak posamezen poslanec. To je bil takratni predsednik Komisije za človekove pravice dr. Lev Kreft.

Slovenski zakon daje varuhu vsa potrebna pooblastila za učinkovito izpeljavo preiskav in mu zagotavlja potrebno neodvisnost, tako osebno kot institucionalno in finančno. To sta tudi najpomembnejša pogoja za uspešno delo: možnost izvedbe preiskav in neodvisen položaj; vse ostalo je odvisno od strokovnosti, usposobljenosti in poguma nosilcev funkcije.

Varuh lahko preiskuje primere nezakonitega ali nepravilnega dela državnih organov in se pri svojem delu ravna po določilih ustave in mednarodnih pravnih aktov o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah. Zakoni namenoma niso navedeni, saj jih varuh ne upošteva, če oceni, da so v nasprotju z ustavo ali ratificiranimi mednarodnimi pogodbami. To oceno mora seveda dovolj dobro utemeljiti. (Rovšek 2002: 142–144)

Kljub temu da ima ombudsman pomembno vlogo kot posrednik, in to ne le med posamezniki in državnimi organi, ampak tudi med organizacijami civilne družbe in državnimi organi, ne more nadomestiti organov in aktivnosti civilne družbe. Ombudsman mora biti nevtralen. Če nekritično prevzame vlogo zagovornika oziroma advokata ene družbene skupine, obstaja verjetnost pristranskosti, ne le v razmerju do državnih organov, pač pa tudi do vseh drugih interesnih skupin, ki imajo lahko nasprotno interese od tistih, ki so se obrnili na ombudsmana. Ombudsman mora z istimi merili – na podlagi ustave in sistema varstva človekovih pravic – obravnavati argumente, ne glede na to, kdo jih uveljavlja.

S tem je povezano tudi aktualno vprašanje – ne le v Sloveniji – ustanavljanje posebnih ombudsmanov. Mnogi vidijo rešitev v ustanavljanju posebnih ombudsmanov tudi na področjih, kjer bi v prvi vrsti morale delovati organizacije civilne družbe. Gre za promoviranje in uveljavljanje interesov posameznih družbenih skupin v javnosti in pred državnimi organi. To je posebej značilno pri predlogih za otroškega varuha, varuha za pravice žensk, invalidov, starostnikov in podobno.

Motiv za ustanavljanje posebnih ombudsmanov tudi ne sme biti uveljavljanje interesov posameznih skupin državljanov. Ombudsman ne more nadomestiti nosilcev odločanja o politiki na posameznih področjih ali aktivizma nevladnih organizacij. Imeti mora enak odnos do vseh družbenih skupin in korekten odnos do državnih organov. Le na ta način lahko učinkovito izvaja svojo nalogo posrednika med oblastnimi organi in posamezniki.

Glede tega aktualnega vprašanja so se opredelili tudi evropski ombudsmani na srečanju s Komisarjem Sveta Evrope za človekove pravice 6. aprila 2002 v Litvi. V sklepih so poudarili, da mora ombudsman ohraniti neodvisnost, ne le v razmerju do uprave in politike, pač pa tudi v razmerju do različnih skupin za pritisk, ki zagovarjajo posebne interese v družbi. (Rovšek 2002: 134)

3. ZGODOVINA OTROKOVIH PRAVIC

Pri razpravljanju o otrokovih pravicah in poskusih njihovega opredeljevanja se, ne glede na to za katero področje razpravljanja gre, praviloma srečujemo z nekaterimi temeljnimi sestavinami in njihovimi opredelitvami. Med njimi se vedno pojavljajo kategorije: otrok, družba in pravice kot tiste sestavine, ki bistveno pogojujejo opredelitev in razumevanje otrokovih pravic.

Zgodovinarji so pokazali, da se je današnje pojmovanje otroka začelo razvijati pred približno dvema stoletjema, in to ne zaradi razlik (fizičnih, spolnih in podobnih) med odraslim in otrokom, temveč zaradi družbenega razvoja. Prišlo je do oblikovanja posebnega pravnega statusa otroštva oziroma mladoletnosti in prav od srede 19. stoletja dalje, od časa torej, ko je bila industrijska revolucija v najmočnejšem vzponu, se začne oblikovati pravnoarstvena zakonodaja o otrocih – od delovne prek šolske do zdravstvene in socialne.

Družba kot druga sestavina tega, kar oblikuje otrokove pravice, je prav tako spreminjajoč se in dinamičen pojem. Stopnja ekonomskega razvoja družbe, njena socialna in demografska sestava, njena struktura, njen vrednostni sistem in številni drugi parametri so, v zgodovini in tudi danes, določili položaj otroka v njej sami in opredeljevali medsebojno razmerje med družbo in otrokom.

Na medsebojno povezanost družbene strukture in položaja otrok (in otroštva) kaže v zgodovinski perspektivi na področju šolstva npr. dejstvo, da so se v zahodni Evropi že najvplivnejši predstavniki protestantizma zavzemali za pravico otrok do izobrazbe, ekonomska stopnja razvoja družbe pa tega v tistem času ni omogočala.

Tretja sestavina celote otrokovih pravic je, končno, pojem pravice kot take. Za področje otrokovih pravic je pomembno upoštevati vsebino pravice kot upravičenja in kot odgovornosti, da pravica na eni strani daje upravičenje, a hkrati na drugi strani postavlja odgovornosti.

Začetki gibanja za otrokove pravice segajo v nemirna in liberalna šestdeseta leta. To je bil čas, ko so najprej zdravniki, nato pa tudi drugi strokovnjaki, odkrili pojav trpinčenega otroka. Raziskave, opravljene v tem času, so odkrile številna področja, na katerih so odrasli – kot država, družba ali kot družina – otrokom odrekli celo vrsto pravic oziroma so otroke diskriminirali. Pisci so opozarjali na tako različne probleme, kot so npr. fizično in duševno maltretiranje v prevzgojnih zavodih, pomanjkljiva zdravstvena skrb za nosečnice, novorojenčke in majhne otroke, vpliv nasilja na TV na otroke, kratenje temeljnih človekovih pravic kot npr. svoboda govora, proces garancije – zlasti dijakov v srednjih šolah, obveznost šolanja in pomanjkanje alternativ v sistemu šolstva, paternalizem nasproti otrokom, zahteva po oblikovanju "zakona o otrokovih pravicah".

Zagovorniki in nasprotniki otrokovih pravic so se in se še vedno spopadajo ob enem izmed temeljnih vprašanj, ali obstajajo razlogi za to, da bi otrokove pravice obravnavali samostojno. Temeljna zahteva, ki so jo zagovorniki otrokovih pravic postavili, je zahteva, da ima otrok pravico, da ga (odrasli) upoštevajo kot osebo z lastnimi pravicami. To pomeni po eni strani, da mu gredo pravice kot takemu ne pa kot nekakšni bodoči osebi, ki bo nekoč v prihodnosti imela celo vrsto pravic, sedaj pa nima (še) nobenih.

Ker gre pri vprašanju otrokovih pravic za novo in razvijajoče se področje, sta tudi razvrščanje teh pravic in njihova sistematika neizdelana in v razvoju. Eden prvih poskusov razvrščanja je Waldova delitev otrokovih pravic na štiri skupine.

1. V prvo šteje **pravice otrok nasproti svetu** – mednje uvršča pravico do varstva pred revščino, do ustreznega zdravstvenega varstva in stanovanja in nekatere druge.
2. Druga skupina obsega bolj ali manj zahteve, s katerimi bi zagotovili **varstvo otrok pred odraslimi**, zlasti pred starši. Gre za pravico do varstva pred neustrezno skrbjo, s čimer ima v mislih zanemarjanje, grdo ravnanje in trpinčenje otrok s strani odraslih, zlasti staršev.
3. V tretjo skupino otrokovih pravic je Wald uvrstil **pravice do enakega pravnega položaja**, kakor ga uživajo odrasli.

4. Za najbolj sporno kategorijo otrokovih pravic označuje Wald *pravice nasproti staršem* – gre za pravice, ki naj omogočajo otrokovo avtonomijo, še preden se je osamosvojil od staršev.

Doslej najbolj izdelana klasifikacija otrokovih pravic je klasifikacija C. A. Wringeja, ki je svojo filozofsko študijo o otrokovih pravicah zasnoval tako, da je ob razčlembi vrst pravic nasploh analiziral tudi, kako se posamezne kategorije pravic kažejo kot otrokove pravice. Pri tem najprej ločuje pozitivne (v smislu pravnih) pravice od moralnih; nato pa opredeljuje pravice do svobode v smislu svoboščin, zahteve-pravice do svobode in do nevmešavanja, pravice do soudeležbe, posebne pravice in pravice blaginje (socialnoskrbstvene pravice).

Za pozitivne pravice šteje pravice, ki jih zagotavlja pravni sistem. V zvezi z otrokovimi pravicami pri tem ugotavlja, ali, kje in kako je pravo diskriminirajoče nasproti otroku kot subjektu pravic. Pravico do svobode v smislu svoboščin opredeljuje Wringe kot pravico uresničiti posamično pravico in imeti pooblastilo za to. Gre za primere, ko odrasli (starši, vzgojitelji) prepovedo otroku, ki je pod njihovim nadzorstvom, izvršitev nečesa (kar je po njihovem mnenju za otroka škodljivo), zastavi pa se vprašanje, ali ima otrok, ne glede na to, pravico ravnati drugače in če, pod katerimi pogoji.

Zahteve-pravice do svobode so aktivne, kar pomeni, da ima upravičenec pravico uresničiti določene pravice, ne da bi ga pri tem kdo oviral; pasivne pa so pravice, da ga drugi ne smejo prizadeti oziroma mu škodovati. V skupino aktivnih pravic do svobode sodijo vprašanja o tem, ali in koliko je dovoljeno omejiti otrokovo svobodo v njegovem lastnem interesu ali zaradi varstva interesov drugih. Pravice do soudeležbe se nanašajo na soodločanje otrok v tistih družbenih skupinah, v katerih se nahajajo – v družini, instituciji, ki jo nadomešča, in zlasti v šoli. Med te pravice bi radikalnejši avtorji prav gotovo uvrstili tudi otrokove politične pravice, torej vprašanje otrokove participacije v družbenem življenju. Od preostalih dveh skupin pravic omenimo še pravice do blaginje – tu gre za protektivne materialne pravice, kot so npr. pravica do materialne podpore, do varstva in vodenja (pri čemer je sporno razmerje med vodenjem in prisilo), in zlasti pravica do izobrazbe. (Šelih, 1992: 14–28)

3.1 Razvoj mednarodnih dokumentov o varstvu otrokovih pravic

Po drugi svetovni vojni je mednarodno varstvo človekovih pravic postalo eno temeljnih načel ustanovne listine OZN. Z razširjanjem informacij, pripravo študij, konkretnih akcij, ter sprejemanjem mednarodnih dokumentov je OZN vsa leta od svojega nastanka spodbujala v ljudeh zavest in prepričanje o skupnih, humanih ciljih vsega človeštva. V tako zasnovanem sistemu varstva človekovih pravic so pravice otroka zavarovane na dva načina:

- v temeljnih dokumentih o človekovih pravicah (Splošna deklaracija, Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah, Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah), in v dokumentih, ki se nanašajo na posamezna področja človekovih pravic, s posebnimi členi, ki urejajo varstvo pravic otroka (npr. 2. alineja 25. člena Splošne deklaracije o človekovih pravicah, 24. člen Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah, 10. člen Mednarodnega pakta o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah);
- s posebnimi dokumenti, ki v celoti obravnavajo pravice otroka (Deklaracija o otrokovih pravicah in Konvencija o otrokovih pravicah).

Iz vsebine splošnih dokumentov OZN o človekovih pravicah izhaja, da so otroci opravičeni do vseh človekovih pravic, razen tistih, ki jih ne morejo uresničevati zaradi svoje mladoletnosti. Posebni členi, ki se nanašajo na varstvo otrok in družine v teh splošnih dokumentih, pa kažejo, da je otrokom nasploh, ravno zaradi njihove nedoraslosti in odvisnosti, treba zagotoviti posebne pravice, ki jim bodo omogočile uživanje temeljnih pravic – do življenja, ugodnih življenjskih pogojev, izobrazbe in osebnojnega razvoja.

Pri zasnovi mednarodnopravnega varstva posameznih skupin, ki so v nedominantnem položaju, je za učinkovito pravno varstvo poglobitnega pomena načelo nediskriminacije, ki naj pripadnikom teh skupin omogoči uživanje zagotovljenih splošnih človekovih pravic. Še posebej je to načelo potrebno pri zagotovitvi pravnega varstva otrok (tako na mednarodni kot na notranji ravni), saj se tako otroci kot skupina kot tudi otrok kot posameznik ne morejo sami učinkovito upreti posameznim diskriminatornim dejanjem. V tem smislu je pomembno mednarodnopravno varstvo

pravic otroka, ki posamezne države usmerja k varovanju otrokovih pravic v notranji ureditvi, obenem pa postavlja tudi temelje nadzora mednarodne skupnosti nad izvajanjem posameznih določil.

Prvi akt, ki se je kot celota ukvarjal s pravicami otroka, je deklaracija Lige narodov o pravicah otroka, ki je bila sprejeta v Ženevi leta 1924. Ta deklaracija odraža takratno zasnovo varstva človekovih pravic, ki se zlasti po poudarjeni vlogi in moči države nasproti posamezniku, razlikuje od sodobnih trendov.

Deklaracija iz leta 1924, ki določa temeljne pravice in potrebe otroka, zajema načela: da je otroku treba zagotoviti varstvo ne glede na raso, narodnost ali vero; da mu je treba zagotoviti varstvo ob upoštevanju integritete družine; da mu je treba omogočiti normalen razvoj v materialnem, moralnem in duhovnem oziru; da je lačnega otroka treba nahraniti, bolnemu zagotoviti ustrezno nego, zaostalemu otroku je treba pomagati; delikventnega otroka je treba prevzgojiti; sirote in zapuščene otroke je treba sprejeti; da je v primeru različnih nezgod treba najprej pomagati otroku; da je treba otroku zagotoviti ustrezne življenjske pogoje in da mora biti zavarovan pred vsakršno obliko izkoriščanja ter da mora biti otrok vzgajan v taki zvesti, ki bo omogočila, da se bodo njegove najboljše lastnosti razvile v prispevek njegovim najbližjim.

To deklaracijo družijo s poznejšima dokumentoma (Deklaracijo iz leta 1959 in KOP iz leta 1989) osnovni namen – pomoč otroku, skrb za zadovoljitev njegovih temeljnih potreb in zavest o tem da pomeni srečen otrok dobrobit vsega človeštva. Oba dokumenta OZN se že v preambuli sklicujeta na načela deklaracije iz leta 1924 in v tem smislu pomenita nadaljevanje s tem dokumentom zasnovanega varstva pravic otroka.

Zanimiva pa je primerjava izhodiščnih točk, po katerih ti trije dokumenti prepovedujejo diskriminacijo otrok. Deklaracija iz leta 1924 določa naslednje elemente: raso, narodnost in vero. Deklaracija OZN o pravicah otroka iz leta 1959 pa kot prvo načelo določa, da gredo otroku vse pravice, naštete v njej. Uživati jih morajo vsi otroci brez izjeme in brez vsakršnega razločevanja glede na raso, barvo, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno pripadnost,

premoženje, rojstvo ali kakršnokoli drugo okoliščino bodisi otroka samega ali njegove družine. V KOP pa je zapisano, da naj države podpisnice spoštujejo in vsakemu otroku, ki sodi pod njihovo pravno pristojnost, jamčijo s to konvencijo priznane pravice, brez kakršnegakoli razlikovanja, ne glede na raso, barvo, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodno, etnično ali družbeno poreklo, premoženje, rojstvo ali kakršenkoli drug položaj otroka, njegovih staršev ali zakonitega skrbnika.

Že na prvi pogled je jasno, da odražata dokumenta OZN razmeroma nov pristop v sistemu varstva človekovih pravic – to je izključitev možnosti diskriminacije na podlagi kateregakoli od naštetih elementov.

Primerjava med elementi, navedenimi v obeh dokumentih OZN, pa pokaže, da se je v času od sprejetja Deklaracije iz leta 1959 izoblikovala potreba po izredni prepovedi diskriminacije glede na narodno, etnično ali družbeno poreklo.

Oba dokumenta OZN, ki se nanašata na otrokove pravice, moramo obravnavati kot del celote z vsemi drugimi akti OZN, ki se nanašajo na mednarodnopravno varstvo pravic. Za pravilno tolmačenje teh dveh dokumentov je treba upoštevati zlasti vsebinska izhodišča temeljnih dokumentov – Splošne deklaracije in obeh paktov o človeških pravicah (mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah).

V preambuli Deklaracije o otrokovih pravicah, ki jo je soglasno sprejela Generalna skupščina OZN 20. novembra 1959, je zapisano, "da človeštvo dolguje otroku najboljše, kar premore".

Predlog za sprejem Konvencije o otrokovih pravicah je že v letu 1979 izoblikovala Poljska. Konvencija je bila sprejeta v Generalni skupščini OZN 20. novembra 1989, veljati pa je začela 2. septembra 1990. V enem letu so jo ratificirale praktično vse države sveta, razen Združenih držav Amerike in Somalije.

Določila KOP urejajo tista področja otrokovih pravic, ki se nanašajo na:

- osebni status (državljanstvo, ime),
- neodtujljive pravice (do življenja, do prostosti in osebne nedotakljivosti, spoštovanja dostojanstva in nediskriminacije),
- civilne in politične pravice (do združevanja, zbiranja, izražanja mnenj, do svobodne misli, vesti in veroizpovedi, dostopa do informacij),
- ekonomske, socialne in kulturne pravice (do izobraževanja, informiranja, socialnega in zdravstvenega varstva, do posebne pomoči prizadetim otrokom).

Pri oceni KOP je treba poudariti, da se je z njo področje otrokovih pravic iz sfere pravno neobvezne Deklaracije o otrokovih pravicah preselilo v sfero Konvencije, ki podpisnicam nalaga dolžnost oblikovati svojo notranjo zakonodajo v skladu s tem pravnim aktom. (Klopčič, 1992: 41–52)

KOP je na področje varstva otrokovih pravic vnesla veliko sprememb.

1. To je najširše priznan in ratificiran dokument človekovih pravic na svetu.
2. Konvencija postavlja v ospredje sodelovanje otroka – primerno njegovi starosti in zrelosti – pri vseh stvareh in odločitvah, ki se ga tičejo, kot so na primer pravni procesi ali proces posvojitve, glede na njegovo družino in družbo kot celoto. Kot naslednje pomembno področje KOP izpostavlja pravico otroka do zaščite pred vrstami zlorab, nasilja in praks, ki lahko kršijo njegove pravice. In končno, podobno kot tudi druge sorodne konvencije, KOP zagotavlja oskrbo in izvrševanje pravic v smislu varovanja pred morebitnimi kršitvami.
3. KOP gleda na otroka kot na subjekt, ne pa objekt prava. Tradicionalno je bila večina odraslih izobražena v duhu, da je otrok objekt, ki mora brezpogojno ubogati odrasle – učitelje, duhovnike, starše, zdravnike itd. V nasprotju s tem konvencija postavlja v ospredje idejo o otrocih kot ljudeh s pravicami, ki jih morajo odrasli, družba in vse institucije, ki se kakor koli ukvarjajo z zadevami otrok, spoštovati. Otroci so upravičeni do vsega spoštovanja in dostojanstvenega odnosa preprosto zato, ker so ljudje, ne glede na njihovo starost.

4. Najboljša korist za otroka mora biti vodilo pri sprejemanju vseh odločitev, bodisi pravnih ali administrativnih ali katerih koli drugih, ki se tičejo otroka. To je pravzaprav zelo težak koncept in veliko je razlag, kaj pravzaprav pomeni. V praksi to namreč pomeni, da mora vsak sodnik, ki razsoja o tem, kateri od staršev bo po ločitvi prevzel skrbništvo nad otrokom, najprej preučiti številne vidike otrokovega življenja in življenja odraslih ter upoštevati dejstvo, da je otrokova najboljša korist v vseh primerih nad interesi vpletenih odraslih.
5. Vsebina KOP se nanaša na številna področja: administrativno, pravno, izobraževalno, socialno ipd. Če na primer otrok ni bil pravilno registriran ob rojstvu, pravno sploh ne obstaja in posledično ne obstaja niti v očeh šolske zakonodaje; ta ga lahko zavrne pri vpisu in torej otrok sploh ne more obiskovati šole. S tem problemom se dnevno srečujejo tisoči otrok v državah sveta. Zavrnitev vpisa v šolo zaradi tega, ker otrok "pravno in administrativno ne obstaja", so ena izmed očitnih kršitev otrokove pravice do izobraževanja.

Konvencija povzroča spremembe v praksi številnih držav, ki so se z njeno ratifikacijo pravno obvezale spoštovati njena določila in dopolniti oziroma prilagoditi obstoječo nacionalno zakonodajo. (Brander 2005: 378-379)

V Ustavi Republike Slovenije je v 14. členu določeno, da so vsakemu zagotovljene enake človekove pravice in temeljne svoboščine, ne glede na narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj ali katerokoli drugo osebno okoliščino. V 56. členu Ustave Republike Slovenije je določeno tudi, da otroci uživajo človekove pravice in temeljne svoboščine v skladu s svojo starostjo in zrelostjo.

Konvencija o otrokovih pravicah se v Republiki Sloveniji uporablja neposredno in ni potrebno, da bi bile določbe KOP predhodno prevzete v notranje pravne vire Republike Slovenije.

4. DELO TUJIH OMBUDSMANOV ZA OTROKE

Prvi varuh otrokovih pravic je bil imenovan leta 1981 na Norveškem. Varuh mora biti neodvisen, nestrankarski zagovornik pravic otrok. Je tudi arbiter oziroma razsodnik, ki zagotavlja, da ministrstva in druge institucije izpolnjujejo svoje pravne dolžnosti, tako da predlaga ukrepe za izboljšanje v zadevah, povezanih z otroki. Njegova naloga je varovati potrebe, pravice in interese mladoletnih oseb, delovati v smeri uresničevanja določil KOP in podpirati širjenje vedenja o tej konvenciji. Ima moč sprožiti raziskave, kritizirati in objavljati svoje ugotovitve, nima pa moči spreminjati že sprejetih administrativnih odločitev ali jih sprožati. Njegove intervencije so ločene od intervencij pravnih zastopnikov, staršev ali skrbnikov ter zastopajo otrokove pravice v vseh vrstah civilnih ali kriminalnih primerov, v katerih so otroci posredno ali neposredno ogroženi.

V nekaterih državah je varuh odgovoren tudi za analize obstoječega stanja, kot na primer "oceno vplivov na otroke", s katero nato prepozna in oceni možne posledice raznih zakonodajnih predlogov, uredb ali drugih predpisov na otroke in skladno s tem tudi ukrepa. Švedska nevladna organizacija za zaščito otrok Radda Barnen poroča, da je do sedaj že dvajset držav ustanovilo institut varuha otrokovih pravic.

4.1 Norveška

Norveška je kot prva država na svetu ustanovila ombudsmana za otroke leta 1981. Naloga ombudsmana je, da deluje v korist otrok v družbi. Mandat je 4 leta, ombudsman ga lahko opravlja 8 let. Deluje na podlagi svoje iniciative ali na zahtevo drugih, vendar sam določi, če je prijava zadosten razlog za akcijo. Ima svoboden dostop do vseh institucij, ki se ukvarjajo z otroci. Le-te so mu dolžne dati podatke, ki jih potrebuje pri svojem delu. Potrebne podatke lahko zahtevajo tudi drugi, vendar so lahko kasneje dolžni poročilo o svojem delu. Ombudsman ima pravico dajati izjave s svojega področja dela, sam odloči komu so namenjene. Ombudsman naj s svojim delom zagotavlja, da so potrebe, pravice in interesi otrok zastopani v vseh sferah družbenega življenja. Zagotoviti mora informiranost javnosti o njegovem delu. Vsak lahko svoj predlog predstavi ombudsmanu, če lahko s potrebnimi dokumenti o primeru. Otrok mora dati dovoljenje, da ga obravnavajo, če je še premlad, dajo

dovoljenje njegovi skrbniki. Ombudsman lahko zavrne obravnavo primerov med otroci in njihovimi skrbniki, v primeru skrbniške odgovornosti in podrobno, ..., razen, če ugotovi, da bi njegova zavrnitev obravnave primera zanemarila otrokove interese. V primeru zavrnitve primera mora navesti razloge zanjo in predlagati druge možnosti rešitve primera. Na zavrnitev se ni možno pritožiti. Svoje mnenje lahko predstavi v vseh primerih, ki niso bili postavljeni na »čakanje«. Sam odloči komu je to mnenje namenjeno. Svojega mnenja pa ne sme predstaviti v primerih, ko ga je že podal Storting's Ombudsman for Public Administration ali kadar se o zadevi odloča na sodišču, jo preiskuje policija. Vsako leto do 1. aprila mora podati poročilo o svojem letu, ki mora biti dostopno tudi javnosti.

Bullying

Norveški ombudsman za otroke je podal iniciativo za zero tolerance za bullying v norveških šolah. Ombudsman meni, da je realistično predpostavljati, da bo bullying izkoreninjen iz vseh šol na Norveškem do 23. septembra 2004. Pri projektu bodo sodelovali Ministrstvo za šolstvo in raziskovanje, Norwegian Board of Education, Norveška zveza lokalnih in regionalnih oblasti, ti bodo izvajali ukrepe za izvedbo zero vision. Vizija vključuje samo bullying in ne tudi različne nesreče, ki je dogajajo v vseh socialnih organizacijah, kot tudi v učilnici. Zato mora biti bullying pravilno definiran, da ne vključuje primerov, ki to niso. (Internet 1)

4.2 Švedska

Institut ombudsmana za otroke so uvedli leta 1993 s »The Children's Ombudsman Act«. Njegova glavna naloga je ščititi, zastopati in promovirati pravice, potrebe in interese otrok in mladostnikov, ki jih Švedski, kot podpisnici nalaga KOP. Vzodbujal naj bi izvajanje KOP in skrbel, da so zakoni v skladu z njo. Delo ombudsmana je splošno, vključuje aktivnosti za oblikovanje mnenj in podajanje informacij o pravicah otrok in mladostnikov. Ombudsman naj se ne bi osredotočal na posamezne primere. Od leta 2002 je pomembna naloga ombudsmana tudi promoviranje KOP pri vladnih, mestnih in deželnih oblasteh. Ombudsman lahko zahteva poročila in pozove različne oblasti k razpravi o delu na področju pravic otrok in mladostnikov, vendar pa jih ne more nadzorovati.

Ombudsman naj bi s svojim delom:

- predlagal vladi amandmaje zakonom in ostale ukrepe, ki so potrebni za prilagoditev pravicam in interesom otrok in mladostnikov,
- razglašal informacije, oblikoval mnenja in dajal pobude za primerne ukrepe,
- predstavljal pravice in interese otrok in mladostnikov v javni debati,
- zbiral znanje in statistike na področju življenjskih pogojev otrok in mladostnikov,
- spremljal mednarodno dogajanje na področju razvijanja in izvajanja Konvencije o otrokovih pravicah.

Vsako leto mora vladi poročati o svojem delu ter o zadevah v zvezi z otroki in mladostniki, o katerih meni, da mora biti vlada obveščena.

Na ombusmanovo prošnjo morajo oblasti na različnih ravneh poročati, kaj so storile za implementacijo KOP.

Če med svojim delom zasledi primere zlorabe ali drugih primerov za katere so odgovorne socialne ustanove, jih mora takoj opozoriti, da le-te lahko posredujejo v posameznih primerih. Pri tem jim mora posredovati vse potrebne informacije, potrebne za rešitev primera. (Internet 2, 3, 4, 17)

The Swedish Corporal Punishment Ban

Prepoved telesnega kaznovanja so sprejeli leta 1979, 10 let pred Konvencijo o otrokovih pravicah, prepoved je rezultat več kot 50-ih let dela na področju zakonodaje in vplivanja na mnenje javnosti.

Telesno kaznovanje so najprej prepovedali v švedskih srednjih šolah leta 1927, podobno so storili leta 1958 še v osnovnih šolah. Od leta 1966 starši in ostali odgovorni za vzgojo otrok, ne smejo tepsti svojih otrok.

Leta 1972 je v švedski javnosti odmevala zgodba o triletni deklici, ki jo je pretepal oče. Posamezniki so se obračali na parlament in zahtevali popolno prepoved kaznovanja, vendar je bil zakon sprejet šele leta 1979. Argumenti proti prepovedi so bili, da je predlog nepotreben in celo nevaren. Če bi staršem odvzeli pravico do kaznovanja, bi bili lahko dobro misleči starši označeni kot kriminalci in otroci se ne bi naučili primerne obnašanja. Vendar pa so pretehtali argumenti za, eden med njimi je bil: "V svobodni demokraciji, kot je naša uporabljamo besede kot argumente, ne udarce. Z ljudmi govorimo in jih ne tepemo. Če svojih otrok ne moremo prepričati z besedami, jih nikoli ne bomo z nasiljem".

Prepoved telesnega kaznovanja je del Zakonika o starševstvu in varstvu, ki izrecno prepoveduje fizično kaznovanje in ponižujoče ravnanje z otroki. "Otroci imajo pravico varnosti, skrbi in dobre vzgoje. Otroci morajo biti obravnavani s spoštovanjem do njihove osebnosti in individualnosti in ne smejo biti deležni telesne kazni ali katerega koli drugega ponižujočega ravnanja".

Zakonik o starševstvu in varstvu je civilni zakon, kar pomeni, da telesno kaznovanje otrok ni kaznivo. V primeru, da je ugotovljeno, da je prišlo do kaznivega dejanja pa to pomeni, da je oseba, ki je povzročila drugi osebi fizično poškodbo, bolezen ali bolečino lahko obtožena na do dve leti zapora ali kazen, v primeru, da je žrtev otrok pa do deset let.

Po podatkih švedskega statističnega inštituta je leta 1965 53 % podpiralo telesno kaznovanje, 1968 – 42%, 1971 – 35%, 1981 – 26% in leta 1994 – 11%. Danes verjetno manj kot 10% uporablja telesno kaznovanje otrok. Mladi vse bolj nasprotujejo uporabi kaznovanja, medtem ko ga starejši podpirajo v večjem številu. Kar kaže, da ima prepoved veliko podporo na Švedskem in da jo poznajo tudi otroci. Leta 1979 so vsakemu gospodinjstvu poslali brošuro, v kateri so predstavili argumente proti telesnemu kaznovanju in predstavili druge načine vzgoje.

Statistike kažejo, da se je delež telesnega kaznovanja v vzgoji otrok zelo zmanjšal. V primerjavi intervjujev staršev med 1980 in 2000 se je pokazalo, da se je število staršev, ki telesno kaznujejo otroke, drastično zmanjšalo. Prav tako se je zmanjšal delež nasilja nad otroki, ki lahko hudo poškoduje otroka.

Vse več ljudi prijavlja primere nasilja nad otroki, zato so se pojavila vprašanja ali se je nasilje nad otroki dejansko povečalo. Organizacije, kot npr. šole in varstveni zavodi so dolžne poročati, če ocenijo, da je otrok ogrožen in potrebuje pomoč. Zato razlagajo, da je povečano število prijav nasilja nad otroki posledica večje ozaveščenosti ljudi, ne pa dejanskega povečanja nasilja nad otroki.

Še vedno pa obstajajo skupine otrok, ki živijo v neprimernih okoliščinah, kjer jih v družini zanemarjajo. Vendar pa bodo take družine verjetno obstajale v družbi, ne glede na prepoved telesnega kaznovanja. (Internet 5)

4.3 Poljska

Institut ombudsmana za otroke so uvedli leta 2000. Ombudsman je dolžan varovati pravice otrok, kot so določene v ustavi Republike Poljske, KOP in drugih zakonih, upošteva pravice in dolžnosti staršev.

Ombudsman naj bi skrbel za varovanje pravic otrok in predvsem za:

- pravico do življenja in zdravstvenega varstva,
- pravico do odraščanja v družini,
- pravico do primernih socialnih razmer,
- pravico do izobraževanja.

(Internet 18)

Dolžnost ombudsmana je, da stori vse potrebno, da otroci ne bi bili podvrženi nasilju, krutosti, izkoriščanju, pomanjkanju, zanemarjanju,... Ombudsman ima pravico zahtevati vpogled v delovanje posameznih organizacij, vključno z osebnimi podatki ter zaprositi ustanove, tudi varuha človekovih pravic, da ukrepajo v korist otrok. Zahteva lahko tudi spremembe zakonodaje.

Kot ombudsman za otroke se osredotočam na dejavnosti za preprečevanje zlorab otrok. Izkušnje, ki sem si jih pridobil v tej vlogi, kažejo, da gre za enega najhujših socialnih problemov našega časa, ki zahteva takojšnje in posebne rešitve. Na problem zlorab otrok gledam celostno, zato menim, da ločevanje zlorab in ukrepanje proti eni sami vrsti zlorab, omejeni na eno samo okolje, npr. družino ali pripadnike določenega

socialnega sloja, ni smiselno. Le s celostnim pristopom in sistematičnimi spremembami je mogoče učinkovito zmanjšati zlorabe otrok v vseh njihovih oblikah. Že leta 2001 in 2002 sem poljskemu predsedniku in spodnjemu domu parlamenta, Sejmu, predložil predloge za ustrezne zakonodajne in organizacijske spremembe, katerih cilj je oblikovati učinkovit in univerzalen sistem proti zlorabam otrok v naši državi - "Načrt za preprečevanje zlorab otrok". Načrt predvideva univerzalno rešitev za celotno Poljsko, ki temelji na lokalnih strukturah, t. i. poviatskih centrih za pomoč centrom kot koordinacijskih in upravljavskih enotah. Poviatski centri za pomoč družinam naj bi vključevali skupine strokovnjakov na različnih področjih, ki bi določili značaj in obliko pomoči, in vodje, ki bodo odločali o namenu pomoči in obsegu posega. Take skupine bi se ukvarjale tudi z usklajevanjem delovanja vseh ustanov in služb, ki obravnavajo problem zlorabe otrok, vključno z dodeljevanjem nalog nevladnim ustanovam. Med pomembnimi elementi sistema bi bila telefonska linija za pomoč z brezplačno, kratko telefonsko številko, enotno za vso Poljsko, ki bi tistega, ki kliče, povezala s poviatom, in oblikovanje registra storilcev zlorab. (Jaros 2005: 8)

4.4 Hrvaška

Zakon o ombudsmanu za otroke, ki je začel veljati 18. junija 2003, predvideva ustanovitev posebnega nadzornega telesa kot ustanove sui generis, katere naloga so zaščita, spremljanje in promocija otrokovih pravic in interesov, ki jih zagotavlja ustanova, mednarodni sporazumi in zakoni.

Ombudsmana za otroke in njegove namestnike imenuje in razrešuje hrvaški parlament.

Ombudsman je pri svojem delu samostojen in ga ni mogoče klicati na odgovornost, ga pripreti ali kaznovati zaradi stališč ali izvedenih dejavnosti, ki spadajo v njegovo delovanje, razen če krši zakon in tako stori kaznivo dejanje. Ombudsman za otroke parlamentu enkrat na leto predloži letno poročilo o svojih dejavnostih. Kadar so otrokove pravice in interesi močno ogroženi, lahko parlamentu posreduje posebna poročila.

Vsakdo ima pravico, da ombudsmanu za otroke posreduje predlog za obravnavo vprašanj, pomembnih za zaščito otrokovih pravic in interesov. Ta bo vlagatelja obvestil o dejavnostih, ki so bile izvedene z v zvezi z njegovim predlogom.

Ombudsman za otroke ima pravico, da izdaja opozorila ter daje predloge in priporočila. Organi državne uprave, enote lokalne in regionalne samouprave ter pravne osebe morajo z ombudsmanom za otroke sodelovati in na njegovo zahtevo posredovati poročila in takojšnje odgovore ter ga obvestiti o ukrepih, ki so jih izvedli v zvezi z njegovim opozorilom, predlogom ali priporočilom. Če zgoraj navedena telesa in pravne osebe zahteve ne upoštevajo v določenem roku, ombudsman o tem obvesti telo, ki spremlja njihovo delo. Če to telo ne poroča o ugotovljenih dejstvih in izvedenih ukrepih, ombudsman o tem obvesti vlado. Dostopa lahko do vseh podatkov, informacij in lokalnih predpisov, ki se nanašajo na pravice in zaščito otrok, ne glede na njihovo stopnjo zaupnosti. Poleg tega ima pravico do dostopa do vseh ustanov, organov državne uprave, fizičnih in pravnih oseb, ki skrbijo za otroke v skladu s posebnimi predpisi, in do verskih skupnosti, kjer otroci bivajo ali so nastanjeni začasno ali stalno. Vse te ustanove lahko ombudsman tudi preišče. Če ugotovi, da je otrok izpostavljen fizičnemu ali psihičnemu nasilju, spolnim zlorabam, drugim zlorabam ali izkoriščanju, zanemarjanju ali malomarnemu ravnanju, o tem takoj obvesti pristojni urad državnega tožilca, opozori pristojni center za socialno varstvo in predlaga ukrepe za zaščito pravic in interesov otrok.

Pogoste in stalne dejavnosti ombudsmana za otroke, usmerjene v predstavitev ustanov in promocijo otrokovih pravic v javnosti, so bile povod za veliko število pisnih pobud za obravnavo nekaterih primerov ogroženosti ali kršitve otrokovih pravic in interesov. Poleg tega so ombudsmanka za otroke in njeni namestniki vsak dan sprejemali osebe, ki so take pobude podale ustno ali zaprosile za svetovanje v zvezi z zaščito določene otrokove pravice ali interesa. (Matijević Vrsaljko 2005: 4)

Naloge ombudsmana so:

- spremljati usklajenost hrvaških zakonov o pravicah otrok s hrvaško ustavo in mednarodnimi dokumenti s tega področja,

- zavzema se za zaščito pravic in interesov otrok s posebnimi potrebami; predlaga ukrepe za sprejem ukrepov, s katerimi bi zgradili sistem, ki bi ščitil in promoviral pravice otrok,
- obvešča javnost o pravicah otrok ter seznanja otroke o njihovih pravicah in načinih zaščite pravic in interesov otrok; sodeluje z otroki in jih spodbuja, da sodelujejo,
- lahko sodeluje v procesih sprejemanja ukrepov s področja pravic otrok.

Na zahtevo ombudsmana so državne inštitucije dolžne poročati o svojem delu ter odgovoriti na vprašanja v roku 15 dni. Ombudsman je dolžan prijaviti kakršnokoli zanemarjanje otrok, izpostavljenost nasilju, zlorabo pristojnemu državnemu organu ter predlagati ukrepe za zaščito pravic in interesov otrok. (Internet 6)

4.5 Finska

Kot zadnja skandinavski država so samostojnega ombudsmana za otroke ustanovili leta 2005. Namen ustanovitve posebnega ombudsmana za otroke je, vplivati na zakonodajo, preučevati položaj otrok v finski družbi in delovati kot vir informacij. Ombudsman bo sodeloval z otroki, jih osveščal o njihovih pravicah in možnostih sodelovanja pri odločanju o njihovih zadevah. Ne more reševati posameznih primerov, lahko pa opozarja na primere, vendar tudi ne sme svetovati drugim organizacijam, kako ravnati v posameznih primerih.

Prva naloga ombudsmana je bila ugotoviti stanje življenjskih pogojev, v katerih otroci živijo ter dognati, kaj je že bilo storjeno in na čem še morajo delati. Ombudsman si mora prizadevati, da so pri oblikovanju zakonodaje upoštevane pravice in potrebe otrok. Tretja naloga je pridobiti mnenje otrok samih o situaciji, z namenom izboljšati možnosti njihovega sodelovanja.

Ombudsman je neodvisen lobi za otroke, ki deluje v okviru ministrstva za socialne zadeve in zdravje. Njegova naloga je sodelovati pri oblikovanju politik in ne sodelovati pri njihovem izvajanju. (Waller 2005: 12-14)

4.6 Litva

Institut ombudsmana za otroke so uvedli leta 2000. Nadzornik varovanja pravic otrok deluje v okviru ustave, zakonov in mednarodnih pogodb. Njegove naloge so:

- preučiti pritožbe zoper pravne in nepravne osebe, organizacije, institucije, uradnike..., ki naj bi s svojim delom ogrozili pravice otrok,
- nadzorovati usklajenost zakonov z ustavo in mednarodnimi pogodbami s področja pravic otrok,
- nadzorovati delo organizacij, ki delajo na področju varovanja pravic otrok,
- predlagati ukrepe za boljše varovanje pravic otrok parlamentu in vladi,
- obveščati javnost o stanju na področju varovanja pravic otrok.

Ombudsman ima pravico:

- sam začeti preiskavo ali pooblastiti odgovorno institucijo,
- seznaniti se o posameznih primerih na sodiščih, ki se tičejo kršenja pravic otrok,
- vstopa in poizvedbe o delovanju vseh državnih in mestnih organizacij,
- zahtevati informacije od državnih, mestnih in nevladnih organizacij, ki se nanašajo na varovanje pravic otrok ali njihov pravni položaj,
- sodelovati na zasedanjih parlamenta in vlade.

Leta 2003 je Urad ombudsmana za otroke prejel 135 pisnih pritožb, od katerih se jih je 30 odstotkov nanašalo na fizične ali psihične zlorabe. Nasilje nad otroki je v Litvi še vedno velik problem, kar dokazuje, da ima naša družba še vedno premalo razumevanja za spoštovanje najmlajših in najšibkejših, da je želja po zaščiti njihovih pravic še vedno majhna in da so različne oblike zlorab pogoste. Raziskave in praktične izkušnje so pokazale, da fizično in psihično nasilje nad otroki najpogosteje izvajajo učitelji, policisti, socialni delavci (pedagogi), in kar je najbolj zastrašujoče, družinski člani, ki bi morali otroke varovati pred nasiljem in zagotavljati spoštovanje otrokovih pravic in pravnih interesov. Rečemo lahko, da je vzorec "najmočnejši je vedno pravi" prehaja v komunikacijo med otroki. Izkušnje ombudsmana za otroke kažejo, da je nasilje med otroki in najstniki v šolah in na šolskih kompleksih vedno pogostejše. Njene prednostne naloge v letu 2004 so bile dejavnosti v zvezi z nasiljem

nad šibkejšimi, ki je bilo najpogostejši problem med otroki v šolah (po raziskavah svetovne zdravstvene organizacije je Litva na vrhu držav, v katerih se v šolah pojavlja nasilje nad šibkejšimi).

Z nekaterimi raziskavami je ombudsman za otroke ugotovil, da so fizične in psihične zlorabe najpogostejše:

- v družini in med otrokovimi sorodniki,
- v skrbniških ustanovah,
- v vzgojno-izobraževalnih ustanovah in na njihovih kompleksih,
- pri nezakonitih dejanjih policistov.

V boju proti nasilju nad otroki je ombudsman za otroke dosegel naslednje:

1. Priprava dopolnilnega 1813. člena za Zakonik upravnih kršitev zakonodaje. Zakonik je bil dopolnjen s pravno normo, ki predvideva odgovornost za fizične in psihične zlorabe otrok.
2. Priprava Nacionalnega programa proti zlorabam otrok, za preprečevanje zlorab in pomoč otrokom za obdobje od leta 2005 do 2007. Program predvideva celostne in usklajene dejavnosti ter preventivne, intervencijske in rehabilitacijske ukrepe v boju proti zlorabam otrok.
3. Ker ombudsman za otroke prejema vedno več pritožb v zvezi z nasiljem nad otroki, je urad posvečal več pozornosti varnosti otrok, spoštovanju otrokovih pravic in pravnih interesov v šolah (ustrahovanje, nadlegovanje, škodljivo okolje, nasilje nad šibkejšimi, fizične in psihične zlorabe) ter uvedel dva projekta za boj proti zlorabam otrok. Prvi projekt "Ustvarimo varno šolo" smo izvedli skupaj s Policijskim komisariatom Vilna in Občino Vilna. Glavni cilj tega projekta je bil ugotoviti raven varnosti v šoli, na šolskem kompleksu in zunaj šole, prepoznati obstoječe probleme in jih reševati s šolsko skupnostjo – učenci, njihovi starši in pedagogi. Projekt še ni končan. Otrokom, staršem in pedagogom bomo pripravili metodološka priporočila o tem, kako se izogniti nasilju v šoli in šolskem kompleksu. Poleg tega bomo vse odgovorne ustanove obvestili o rezultatih projekta. Te ustanove bodo morale pripraviti odločne ukrepe za izboljšanje varnosti otrok v šoli.

4. Drugi projekt "Najprijaznejši otrok" smo izvedli skupaj s starši. Šlo je za glasbeno in zabavno televizijsko oddajo za otroke "TELE BIM BAM". Glavni cilji so bili promocija odkritosti in prijaznosti otrok spoštovanja in pozornosti med otroki, želja pomagati prijatelju, ki ima slab dan, razglasitev najprijaznejšega otroka in obdaritev zmagovalca.
5. Treba je tudi poudariti, da ombudsman za otroke skupaj z nevladno organizacijo "Save the Children" pripravlja akcijo proti nasilju z naslovom "Mesec maj brez nasilja nad otroki". Glavni cilj akcije je usmeriti pozornost na dejstvo, da je nasilje napačen način vzgoje otrok, in ponuditi alternativne metode. V tej akciji se bodo starši lahko naučili, da telesno kaznovanje škoduje razvoju majhnih otrok. Starši se bodo seznanili tudi z alternativnimi metodami vzgoje otrok. (Salaseviciute 2005: 5)

4.7 Slovenija

Zakon o varuhu človekovih pravic

Varuha izvoli državni zbor na predlog predsednika države. Pri svojem delu se ravna po določilih ustave in mednarodnih pravnih aktov o človekovih pravicah in temeljnih svoboščinah. O svojem delu varuh poroča državnemu zboru z rednimi letnimi poročili ali izrednimi poročili. Državni organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil morajo varuhu na njegovo zahtevo zagotoviti vse podatke in informacije iz njihove pristojnosti ne glede na stopnjo zaupnosti in mu omogočiti izvedbo preiskave. Varuh lahko naslovi organom predloge, mnenja, kritike ali priporočila, ki so jih ti dolžni obravnavati in nanje odgovoriti v roku, ki ga določi varuh. Postopek pri varuhu je zaupen. O svoji ugotovitvah in ukrepih varuh obvešča javnost in državni zbor. Vsakdo, ki meni, da so mu z aktom organa kršene človekove pravice ali temeljne svoboščine, lahko da pobudo za začetek postopka pri varuhu. Varuh lahko začne postopek tudi na lastno pobudo. Če v posamični zadevi začne varuh postopek na lastno pobudo ali jo vloži v imenu prizadetega posameznika kdo drug, je potrebno za začetek postopka soglasje prizadetega. Varuha izvoli državni zbor z dvotretjinsko večino glasov vseh poslancev za dobo šestih let in je po poteku mandatne dobe lahko še enkrat izvoljen. Varuh ne obravnava zadev, o katerih tečejo sodni ali drugi pravni postopki, razen če gre za neupravičeno zavlačevanje postopka ali za očitno zlorabo oblasti. Varuh lahko vsakemu organu posreduje svoje mnenje z vidika varstva

človekovih pravic in temeljnih svoboščin v zadevi, ki jo obravnava, ne glede na vrsto ali stopnjo postopka, ki je v teku pred temi organi. Odločitev varuha, da pobudo ne vzame v obravnavo ali jo zavrne, je dokončna. Po opravljeni preiskavi varuh izdelava osnutek poročila o svojih ugotovitvah in ga posreduje prizadetim strankam. Te lahko v roku, ki ga določi varuh, pošljejo svoje pripombe ali predloge za dopolnitev ugotovitev v poročilu. Varuh v končnem poročilu navede oceno dejstev in okoliščin posameznega primera in ugotovi ali je šlo v obravnavanem primeru za kršitev človekovih pravic ali temeljnih svoboščin ter na kakšen način so bile kršene oziroma ali je šlo za drugo nepravilnost. Hkrati predlaga način, s katerim naj se ugotovljena nepravilnost odpravi. Pri tem lahko predlaga, da organ ponovno izvede določen postopek v skladu z zakonom, predlaga povrnitev škode ali predlaga drug način odprave nepravilnosti, ki je bila povzročena posamezniku. Pri tem ne posega v civilnopravne pravice, ki jih ima posameznik za povrnitev škode. Varuh lahko predlaga uvedbo disciplinskega postopka zoper uslužbenca organov, ki so zakrivilo ugotovljeno nepravilnost. Varuh poroča državnemu zboru z rednimi ali posebnimi poročili o svojem delu, ugotovitvah o stopnji spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter o pravni varnosti državljanov v Republiki Sloveniji. Letno poročilo mora predložiti najkasneje do 30. septembra za preteklo leto. Posebna poročila lahko varuh naslovi pristojnemu delovnemu telesu državnega zbora ali neposredno državnemu zboru. Ob obravnavi rednega letnega poročila v državnem zboru lahko varuh osebno na seji državnega zbora predstavi povzetek poročila in svoje ugotovitve na tej podlagi. Redno letno poročilo se javno objavi. Varuh lahko daje državnemu zboru in vladi pobude za spremembo zakonov in drugih pravnih aktov iz njune pristojnosti. Varuh lahko daje državnim organom, zavodom in organizacijam, ki izvajajo javna pooblastila, predloge za izboljšanje njihovega poslovanja in ravnanja s strankami. Predsednik državnega zbora, predsednik vlade in ministri so dolžni osebno sprejeti varuha na njegovo zahtevo najkasneje v 48 urah.

Institucija varuha človekovih pravic je bila v slovenski ustavni sistem vpeljana z novo Ustavo RS, ki je bila sprejeta decembra 1991. Varuha človekovih pravic v Ustavi RS opredeljuje 159. člen, ki določa, da se za varovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin v razmerju do državnih organov, organov lokalne samouprave in nosilcev javnih pooblastil z zakonom določi varuh pravic državljanov.

Vendar pa pri izvoru te institucije v Sloveniji nikakor ne gre spregledati vloge, ki jo je imel predhodnik varuha, in sicer Svet za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Svet je bil ustanovljen leta 1988, v času, ko se je Slovenija poglobljala zavest o vlogi in pomembnosti človekovih pravic. Svet je vseskozi deloval kot pluralno sestavljeno kolektivno telo. Njegovi člani so bili ugledni posamezniki: univerzitetni profesorji, umetniki, novinarji, duhovniki in drugi, ki so na področju varstva človekovih pravic delovali nepoklicno. Leta 1990 je takratna republiška skupščina sprejela poseben zakon o Svetu, ki mu je podelil tudi posebne zakonske pristojnosti za obravnavo posameznih primerov. To so pristojnosti za dostop do vseh informacij državnih organov, ki jih imajo tudi ombudsmani. Zakon je tudi določal, da se predsednik ter člani, ki jih on predlaga, volijo v skupščini.

Decembra 1993 je državni zbor RS sprejel Zakon o varuhu človekovih pravic, ki določa njegove pristojnosti in pooblastila ter daje zakonsko podlago za njegovo ustanovitev. Tako je 29. septembra 1994, na predlog predsednika republike državni zbor Republike Slovenije za prvega varuha človekovih pravic izvolil Ivana Bizjaka.

Varuh človekovih pravic je uradno začel delati 1. januarja 1995. Varuh je skladno z zakonom prevzel od Sveta arhiv in zadeve, ki jih je do tedaj prejel in reševal. (Internet 19-21)

4.7.1 Oddelek za zaščito pravic otrok in mladostnikov

V letu 2002 je pri Varuhu človekovih pravic Republike Slovenije začel delovati Oddelek za zaščito in promocijo pravic otrok in mladostnikov in (med drugim) začel spremljati problematiko nasilja nad otroki.

V sklopu systemskega reševanja problematike nasilja v družini smo predlagali tudi možnost izrecne prepovedi telesnega kaznovanja otrok. R Slovenija je bila že deležna odločnih opozoril Sveta Evrope (Evropske komisije za socialne pravice), saj še ni prepovedala vsakršnega telesnega kaznovanja.

Varuh človekovih pravic se je pridružil Forumu zoper telesno kaznovanje otrok in v sodelovanju z Zvezo prijateljev mladine Slovenije v letu 2004 deloval predvsem na področju osveščanja javnosti..

Pobude, povezane z nasiljem nad otroki, so opozorile na neustrezno ravnanje organov odkrivanja kaznivih dejanj, ki postavljajo interes preiskave nad koristi otroka, kar je za varuha človekovih pravic nesprejemljivo in nedopustno. Nekateri primeri nasilja in zlorab v družini so pokazali na slabo opremljenost s posebnimi strokovnimi znanji in veščinami pri policiji, v pravosodju in v centrih za socialno delo, na neupoštevanje potreb in razvojnih značilnosti mladoletnih oškodovancev, na dodatno travmatizacijo v samih postopkih in pri obravnavi s strani državnih organov.

Zato je varuh leta 2003 predlagal uvajanje sistema zagovorništva za otroke in mladostnike, saj je nujno varovati njihove pravice, ko so žrtve kaznivih dejanj. V sistemu "zagovorništva" za otroke in mladostnike bi zaupna odrasla oseba vseskozi spremljala otroka.

Predlog ni bil deležen nikakršnega odziva, enako kot varuhov poziv predsedniku vlade, poslancem, nosilcem javnih funkcij in pooblastil k skupni zavezi za nenasilno družbo, ki je bil predstavljen ob svetovnem dnevu zdravja leta 2003.

Varuhov načrt do leta 2007 na področju varovanja otrok pred nasiljem vključuje spodbujanje in predlaganje ukrepov in dejavnosti, kot so:

- vzpostavitev koordinirane medresorske in interdisciplinarne dejavnosti na ravni države, regij in lokalnih skupnosti; pregled in evalvacija dela služb, ki obravnavajo otroke in družine, iz jasno določene proti nasilne perspektive;
- aktivnosti za odpravljanje neenakosti, revščine, za izboljševanje zdravstvenega in izobraževalnega sistema, mreže vzgojno-varstvenih organizacij ipd.;
- zakonske spremembe v smeri odpravljanja vsake tolerance do nasilja nad otroki in doslednega sankcioniranja le-tega, vključno s telesnim kaznovanjem in poniževalnim ravnanjem v družini in/ali institucijah

- strogo kaznovanje nedovoljene posesti orožja in/ali eksplozivnih snovi, zmanjševanje dostopnosti pirotehničnih sredstev;
- oblikovanje sistema za zbiranje podatkov in raziskovanje nasilja nad otroki; dosledno spoštovanje veljavne (kazenske) zakonodaje in potrebne spremembe (inkriminacija družinskega nasilja – premestitev s področja prekrškov na področje kaznivih dejanj, zakonsko varstvo otrok pred kakršnim koli nasiljem v šolskem sistemu, dosledno preganjanje spolnega nasilja, inkriminacija proizvodnje, razširjanja, prodaje, uvoza, izvoza in posesti pornografskega gradiva, kjer nastopajo otroci, strokovno ustrezna obravnava otrok, žrtev nasilja s strani organov odkrivanja in pregona, ustanovitev družinskih sodišč ali specializiranih »družinskih« oddelkov na okrožnih sodiščih;
- službe za varovanje otrok pred nasiljem in za obravnavo otrok, žrtev telesnih, čustvenih in/ali spolnih zlorab in zanemarjanja (sedanji način dela CSD tega ne zagotavlja, prelaganje tovrstnih dejavnosti pretežno na nevladni sektor ni spremenljivo, saj ne upošteva zahteve po posebnih znanjih, visoki strokovnosti z zagotovljenim sistemom nadzora kakovosti dela, supervizije in dosledne evalvacije programov)
- oblikovanje sistema za varovanje otroka pred nasiljem; ukrepi za varovanje pred nasiljem v družinah, rejniških družinah, zavodih, za varstvo pred samopoškodbami in samomori in pred spolnim in kakršnim koli drugim izkoriščanjem, dostopnost mreže svetovalnih/podpornih služb za otroke, prijavna dolžnost strokovnih delavcev, dosledno odkrivanje in pregon storilcev, zagotavljanje varnega okolja žrtvam nasilja – umik nasilneža iz družine;
- vzpostavitev mreže centrov za psihosocialno rehabilitacijo otrok, žrtev nasilja;
- vzpostavitev sistema za zdravljenje in psihosocialno rehabilitacijo storilcev (nasilnežev) in
- preventivni programi za otroke.

Žal ob tem ni mogoče prezreti, da Slovenija nima nacionalnega akcijskega načrta za otroke in mladostnike, kaj šele kakšnega koli usmerjevalnega akcijskega načrta (za preprečevanje nasilja, za preprečevanje spolnega zlorabljanja in izkoriščanja ipd.). v

tem pogledu je prihodnost brez (ali z manj) nasilja za slovenske otroke in mladostnike skrajno negotova. (Selič 2005: 10-12)

Oglaševalska kampanja: "Otrokove pravice niso k'r neki, otrokove pravice so zakon!"

V letu 2003 so pri VČP izvedli oglaševalsko kampanjo "Otrokove pravice niso k'r neki, otrokove pravice so zakon!", namenjeno promociji otrokovih pravic. Ker večino kršitev otrokovih pravic povzročajo odrasli, dostikrat starši otrok, so bili ciljna skupina te kampanje prav oni. Množični mediji so omogočili brezplačne objave treh televizijskih oglasov, prav tako pa so zadnjo stran v biltenu Varuha namenili socialnemu oglasu, kjer se bo v vsaki številki prikazal eden izmed problemov, predstavljen v televizijskih oglasih. Kampanja se je začela izvajati 10. decembra 2003, na dan človekovih pravic in se je nadaljevala še celo leto 2004.

Strategija za oglaševalsko kampanjo je bila v celoti oblikovana v Uradu varuha človekovih pravic. Poleg strategije so bili oblikovani tudi scenariji za posamične oglase ter predloge in oblikovanje tiskanih oglasov kampanje. Dobra kampanja lahko nastane zgolj z dobrim poznavanjem ciljne skupine, kar pa je bilo omogočeno zaradi poznavanja konkretnih primerov, ki jih rešujejo v Uradu, s sodelovanjem z različnimi strokovnjaki in praktiki ter nevladnimi organizacijami. Ravno tu pa je prednost institucije, ki deluje tako na ravni konkretnega kot splošnega, saj ji poznavanje konkretnih primerov omogoča boljše poznavanje ciljne skupine in s tem učinkovitejšo promocijo in izobraževanje. (Internet 22)

Kampanja za prepoved telesnega kaznovanja

Republika Slovenija še ni prepovedala telesnega kaznovanja otrok v družini. V sklopu systemskega reševanja problematike nasilja v družini je VČP predlagal, da se z zakonom telesno kaznovanje otrok izrecno prepove.

V prizadevanjih za prepoved telesnega kaznovanja so se pridružili Forumu zoper telesno kaznovanje otrok in v sodelovanju z NVO Zvezo prijateljev mladine Slovenije v letu 2004/5 delovali predvsem na osveščanju javnosti.

V sodelovanju z nevladno organizacijo Društvo za nenasilno komunikacijo so obiskali nekaj šol ter s starši, otroci in mladostniki, učitelji in svetovalnimi delavci govorili o telesnem kaznovanju in nasilju v družini. Sporočilo, da je telesno kaznovanje otrok slab vzor in model za reševanje težav v medsebojnih odnosih, saj utrjuje nasilniško naravnost ter oblikuje začarane kroge nasilja, je doseglo vse sodelujoče.

V svojih opozorilih se varuh zavzema za vrednotenje otroka kot avtonomnega bitja in za oblikovanje takšnega okolja, ki omogoča uravnotežen razvoj in bio-psiho-socialno blagostanje otrok in mladostnikov. Namesto telesnega kaznovanja so opozarjali na nenasilne vzgojne metode discipliniranja. Ob tem so ugotovili, da telesno kaznovanje in odnos do njega odražata položaj otrok in mladostnikov v slovenski družbi in v svetu odraslih.

Čeprav oddelek, ki se ukvarja z otrokovimi pravicami, veliko energije usmerja v promocijo otrokovih pravic, otroci varuha le redko prosijo za pomoč. Tudi zato so nadaljevali obiske raznih institucij, kjer so otroci in neposredno od njih pridobivali informacije o njihovih težavah. Iz teh pogovorov in iz pobud, ki so jih poslali sami ali njihovi starši oziroma skrbniki, so ugotovili, da se stanje na tem področju počasi izboljšuje, a še vedno so velike težave. Nasilje je še vedno opazno, tako nad otroki v družini kot med vrstniki v šolah. Pri tem želijo pri uradu varuha opozoriti na lansko zavrnitev prepovedi telesnega kaznovanja v državnem zboru, kar ni pozitivno vplivalo na seznanjanje ljudi o nesprejemljivosti takega vzgojnega ukrepa. Telesno kaznovanje, naj je še tako milo, daje otrokom sporočilo, da je to primerna metoda za reševanje problemov, ki jo pozneje uporabljajo tudi za reševanje medsebojnih sporov. A mejo med neškodljivim telesnim kaznovanjem in nasiljem se lahko kaj hitro preide. Pereča je tudi problematika družin s šibkim materialnim stanjem in velikih družin, kar najbolj občutijo otroci. Še vedno so tudi velike težave pri vključevanju otrok s posebnimi potrebami.

Še zmerom se srečujejo s težavami razumevanja in izvajanja mednarodnih konvencij in domače zakonodaje, še zlasti v primerih, ko je nosilec pravice otrok. Otroci so še premalo aktivno vključeni v postopke, ki jih zadevajo, čeprav imamo zadostno zakonsko podlago za zagotovitev ustreznega pravnega položaja. Kljub naporom varuha in drugih, predvsem nevladnih organizacij, da seznanjajo institucije, ki se

ukvarjajo z otroki, o tem, da morajo biti otroci vključeni v odločanje o njih samih, se to le redko dogaja.

Tabela 4.1: Število zadev v obravnavi s področja otrokovih pravic pri Uradu VČP

PODROČJE DELA	ŠTEVILO ZADEV V OBRAVNAVI				Delež po področjih dela
	Odrpte zadeve v 2005	Prenos zadev iz 2004	Ponovno odrpte zadeve v 2005	Skupaj zadeve v obravnavi	
Pravice otrok	159	46	2	207	7,0%

Tabela 4.2: Število zaključenih zadev s področja otrokovih pravic pri Uradu VČP

Področje dela	ŠTEVILO ZAKLJUČENIH ZADEV							Indeks (05/04)
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	
Pravice otrok	-	-	-	40	124	147	190	129,3

(Kuzmič 2006: 5-7)

5. IZOBRAŽEVANJE O ČLOVEKOVIH IN OTROKOVIH PRAVICAH

Izobraževanje je samo po sebi človekova pravica in je obenem tudi nujno potrebno sredstvo za uresničevanje drugih človekovih pravic. Kot pravica, ki nam daje to moč, je izobraževanje primarno gonilo, s katerim se lahko ekonomsko in socialno odrinjeni odrasli ter otroci dvignejo iz revščine in si pridobijo načine za polnopravno sodelovanje v njihovih skupnostih. Izobraževanje ima vitalno vlogo pri pomoči ženskam, pri zaščiti otrok pred nevarnim delom in spolnimi zlorabami, promociji človekovih pravic ter demokracije, zaščiti okolja in nadzoru rasti svetovnega prebivalstva. Izobraževanje se tudi vedno bolj priznava kot ena najbolj finančnih investicij države. Vendar pomen izobraževanja ni le praktičen: dobro izobražen, razsvetljen in aktiven um, sposoben proste in široke misli, je eden od užitkov in nagrad človeškega obstoja.

Unesco izpostavlja – kot jih imenuje – štiri "stebre" učenja, ki predstavljajo strategijo, s pomočjo katere se s temi izzivi lahko soočamo in jih rešujemo:

1. Učiti se, da bi znali živeti z drugimi

Izobraževanje mora krepiti v učencu spretnosti in sposobnosti, potrebne za sprejemanje njegove soodvisnosti z drugimi ljudmi, za obvladovanje konflikta, za delo in načrtovanje skupnih ciljev in skupne prihodnosti z drugimi, za spoštovanje pluralizma in raznovrstnosti (na primer v spolu, etnični pripadnosti, veroizpovedi in kulturi) ter za aktivno sodelovanje v življenjski skupnosti.

2. Učiti se, da bi vedeli

Izobraževanje mora učencu pomagati usvojiti instrumente znanja: osnovna učna orodja komunikacije in ustnega izražanja, pismenost, številčno pismenost in sposobnost reševanja problemov, splošno in poglobljeno znanje na vsaj nekaj področjih, razumeti pravice in dolžnosti ter – kar je najpomembnejše – naučiti se, kako se učiti.

3. Učiti se, da bi znali delati

Izobraževanje mora učencu pomagati usvojiti poklicne spretnosti ter socialne in psihološke kompetence, ki mu bodo omogočale sprejemanje utemeljenih odločitev o različnih življenjskih situacijah, delovanje v družbenih in delovnih odnosih, sodelovanje na lokalnih in globalnih trgih, uporabo tehnoloških orodij, izpolnjevanje osnovnih potreb in izboljšanje kvalitete svojega življenja in življenj drugih.

4. Učiti se biti

Izobraževanje mora prispevati k razvoju osebnosti in ljudem omogočati delovanje z večjo avtonomijo, presojo, kritičnim mišljenjem in osebno odgovornostjo. Cilji izobraževanja morajo biti: razvijanje vseh potencialov, kot so na primer spomin, sposobnost utemeljevanja, smisel za lepoto, duhovne vrednote, fizične kapacitete in komunikacijske spretnosti, razvijanje zdravega življenjskega sloga ter užitka v športu in rekreaciji, sprejemanje lastne kulture, ponotranjenje etičnih in moralnih vrednot, sposobnost zagovarjati in braniti se ter prožnost.

Po grobi oceni danes na svetu živi okoli dve milijardi otrok, od tega 111 milijonov v Evropski uniji. (Brander 2005: 257–258)

V zadnjih letih tudi pri nas posvečamo vedno večjo pozornost pouku in vzgoji za človekove pravice. S tem želimo obogatiti učne vsebine, saj o človekovih pravicah lahko govorimo pri vseh učnih predmetih na vseh stopnjah osnovnega šolanja, seveda pa še zlasti pri pouku državljske vzgoje in etike. Da pa bi bili uspešni, moramo poznati delo mednarodnih organizacij. Zlasti v OZN je bilo mnogo narejenega, da bi mladi povečali svoje znanje o svetovni organizaciji, o problemih, ki jih skuša reševati, in o vzgoji za razumevanje med narodi. Poleg tega je pomembno delo tudi mnogih drugih agencij in nevladnih organizacij kot so: UNESCO, UNICEF, Svet Evrope, Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi.

Poznavanje dela teh organizacij in njihovih ciljev pomeni temelj znanj, ki jih potrebujemo pri pouku. Spoznanja prenašamo na mlade, saj živimo v svetu, kjer prihaja do globokih sprememb, ki vplivajo tudi na naše življenje. Prav te spremembe terjajo, da mlade vzgajamo in izobražujemo tako, da se bodo zavedali človekovih pravic, s tem pa tudi dolžnosti in odgovornosti. Pouk o človekovih pravicah lahko prispeva k boljšim medčloveškim odnosom v šoli in družbi, in če je prav razumljen, daje podlago za družbeno, moralno in osebnostno vzgojo. Mladi spoznavajo prizadevanja za boj proti revščini, nasilju, krivicam, zatiranju in brezpravju.

Bistveno je, da v šoli s tem zmanjšujemo pojave nasilja in nestrpnosti, da otroke učimo kritičnosti in objektivnosti.

Senzibilizacija za človekove pravice predstavlja temelj ter rdečo nit in smoter predmeta državljska vzgoja in etika. Pri vsem skupaj je pomembno, da učitelji sami začutimo potrebo in voljo za pouk o človekovih pravicah, da skušamo izkoristiti priložnosti in možnosti, ki jih nudi učni predmet tako za šolsko, kot tudi za širše družbeno življenje. (Bukovec, 2000: 68)

5. 1 Projekt Moje pravice

Moje pravice je nacionalni projekt za promocijo in učenje otrokovih pravic, ki ga je zasnovala in ga tudi koordinira slovenska Šola za mir ob podpori uglednih strokovnih partnerjev: Varuha človekovih pravic RS, Društva likovnih pedagogov Primorja, Amnesty International Slovenije, UNESCO mreže šol, Zavoda RS za šolstvo, ZPMS-

ja, SEECRAN-a in Kulturno-ekološkega društva za boljši svet. Projekt podpirajo tudi MŠZŠ in strokovni sodelavci Slovenskega odbora za UNICEF.

Zakaj učenje o otrokovih pravicah?

Iz anket, ki jih je slovenska Šola za mir v sodelovanju z Varuhom človekovih pravic RS izvedla med učenci sedmih razredov in njihovimi učitelji družboslovja je razvidno, da oboji zelo slabo poznajo izredno pomembna in vplivna določila Konvencije o otrokovih pravicah, jih zamenjujejo s šolskim redom in ostalimi pravilniki. Takšno pomanjkljivo poznavanje pravic in iz njih izhajajočih dolžnosti seveda rezultira v velikem številu kršitev. Kar 98% anketiranih otrok pozna nekoga, nad katerim je bilo v zadnjih dveh mesecih izvršeno nasilje, 83% anketiranih sedmošolcev pa bi si želelo nekoga, ki bi jim pomagal v takšnih in podobnih primerih.

Pogostost nasilja med in nad otroki pa ne moremo pripisati le nepoznavanju pravic, je pa zagotovo alarmanten podatek o visokem deležu sedmošolcev, ki bi si želeli ombudsmana. Dragocenost projekta *Moje pravice* je v potencialnem prispevku k oblikovanju pozitivne klime na šoli.

Učenje o otrokovih pravicah je prav tako temeljnega pomena za učenje odgovornosti, kompetenc strpnosti in sodelovanja, ki so, kot temelj Splošne deklaracije človekovih pravic in Konvencije o otrokovih pravicah, osnova za šolske pravilnike in pravila. Učenje pravic naj bi bilo del permanentnega vzgojnega procesa, zato se o njih da pogovarjati pri "vsakem predmetu in ob vsakem času".

Slovenski učitelji se morda še ne zavedajo dovolj, kako velik vpliv Konvencija o otrokovih pravicah, pravno zavezujoč dokument, že ima na njihovo pedagoško in vzgojno delo z učenci. Velik problem je tudi dejstvo, da v Sloveniji bodoči učitelji ne izvedo ničesar o metodiki učenja človekovih oz. otrokovih pravic v času svojega študija. Načela participativne metodike in vzgoje za demokratično državljanstvo so na naši Univerzi še tabu. Tako ostaja vsa teža izobraževanja učiteljev, svetovalnih delavcev in učencev o tej temi na plečih nevladnih organizacij, kot sta npr. Šola za mir ali Amnesty International, ki pa se kot neprofitne organizacije pri svojem delu redno srečujejo še s finančnimi in kadrovskimi omejitvami.

Sklepne ugotovitve ankete o tem, kako dobro učenci poznajo otrokove pravice so sledeče:

- otroci niso dobro seznanjeni s svojimi pravicami, kot izhajajo iz KOP;
- pravice otrok pogosto zamenjujejo s šolskim hišnim redom, pravilnikom o ocenjevanju in podobnimi akti;
- sedmošolci izredno ozko razumejo svoje pravice (npr. pravica do svobode govora zanje največkrat pomeni, da učenci lahko v šoli vprašajo, če česa ne razumejo);
- 99% anketiranih pozna nekoga, nad katerim je bilo v zadnjih dveh mesecih izvršeno fizično nasilje;
- 61% anketiranih pozna nekoga, nad katerim je bilo v zadnjih dveh mesecih izvršeno psihično nasilje;
- 83% anketiranih je mnenja, da bi potrebovali nekoga, ki bi jim pomagal v primeru kršitve njihovih pravic;
- otroke je potrebno bolje seznaniti z določili KOP;
- starše, učitelje in šolske svetovalne delavce je potrebno opozoriti na določila KOP, saj so oni tisti, h katerim se otroci najpogosteje obračajo po pomoč;
- glede razširjenosti nasilja med otroki bo nujno oblikovati dolgoročno nacionalno izobraževalno oz. preventivno strategijo na tem področju.

Sklepne ugotovitve ankete o poznavanju določil in uporabi določil KOP pri pouku so naslednje:

- slovenski pedagogi zelo slabo poznajo KOP;
- obravnava KOP je slabo prisotna pri pouku družboslovja – samo peščica pedagogov tega predmeta jo vsakoletno omeni oz. pripravi učne ure na temo otrokovih/človekovih pravic;
- nujno bo pedagoge izobraziti o temeljnih instrumentih človekovih/otrokovih pravic in njihovem pomenu v vzgoji in izobraževanju;
- KOP in metodični material bo potrebno pobližje predstaviti vsaj učiteljem družboslovnih predmetov in razrednikom v OŠ;

- pedagoge bo potrebno poučiti, kje in kako poiskati relevantni metodični material ter jim približati sodobne metode pedagoško-vzgojnega dela z učenci.

V okviru tega projekta se je na osnovnih šolah izvajala vrsta aktivnosti, kjer so vsak mesec obravnavali eno izmed pravic otrok. Poleg programskih aktivnosti je Šola za mir izoblikovala tudi promocijsko gradivo (serijo kartic, na vsaki kartici je predstavljena ena izmed pravic), ki otrokom omogoča še boljše poznavanje in vizualni pogled nad pravicami, učiteljem pa ponuja metodično pomoč za delo v razredu.

OKTOBER

Pravica do igre in razvedrila

31. člen KOP

1. Države pogodbenice priznavajo otrokovo pravico do počitka in prostega časa, do igre in razvedrila, primerne otrokovi starosti, in do prostega udeleževanja kulturnega življenja in umetnosti.
2. Države pogodbenice spoštujejo in podpirajo otrokovo pravico polno se udeleževati kulturnega in umetniškega življenja in spodbujajo zagotavljanje ustreznih in enakih možnosti kulturnega, umetniškega, razvedrilnega in prostočasnega udejstvovanja.

Cilji (otroci 6–10 let):

- spoznati, da smo vsi različni, vendar v marsičem podobni;
- zavedati se, da imajo vsi otroci pravico igrati se.

Cilji (otroci 11–15 let):

- spoznavanje in s tem izgradnja medsebojnih odnosov med učenci v razredu ter vzpostavitev pozitivne razredne klime;
- zavedanje pravice otrok do igre ter življenja v dobrem okolju, v katerem bodo imeli občutek varnosti. (Internet 8)

NOVEMBER

Pravica do zaščite pred raznimi oblikami mučenja in izkoriščanja

KOP v svojem 19. členu posebej izpostavlja, da bodo države pogodbenice sprejele potrebne ukrepe za zavarovanje otroka pred vsemi oblikami telesnega in duševnega nasilja, poškodb ali zlorab, zanemarjanja ali malomarnega ravnanja, trpinčenja ali

izkoriščanja, vštrevši spolne zlorabe, medtem ko je pod skrbništvom staršev, zakonitih skrbnikov ali katere druge osebe, ki skrbi zanj.

Cilji:

- spoznati otrokovo pravico do zaščite pred raznimi oblikami mučenja in izkoriščanja;
- izražati stališča o otrokovi pravici do zaščite pred oblikami verbalnega in fizičnega nasilja;
- vživljati se v potrebe drugega;
- prepoznati nasilje in vedeti kje poiskati pomoč;
- prepoznati različne poti, kako se postaviti zase. (Internet 9)

DECEMBER

Pravica do družine

Po KOP gredo staršem "odgovornosti, pravice in dolžnosti da na način, ki je prilagojen otrokovim razvojnim zmožnostim, ustrezno vodijo in usmerjajo otroka pri uveljavljanju njegovih, s to konvencijo priznanih pravic" (5. člen). Starši so primarno odgovorni za otrokovo vzgojo in razvoj (18. člen), za zagotavljanje življenjskih pogojev, ki so potrebni za otrokov razvoj, v skladu s svojimi sposobnostmi in gmotnimi možnostmi (27. člen). Države podpisnice pa so dolžne v skladu z nacionalnimi pogoji in svojimi zmožnostmi sprejeti ustrezne ukrepe, s katerimi bodo staršem ali drugim, ki so odgovorni za otroka, pomagale uveljaviti to pravico.

V skladu z načelom v preambuli KOP, da mora otrok za poln in skladen razvoj svoje osebnosti odraščati v družinskem okolju, v vzdušju sreče, ljubezni in razumevanja, zahteva konvencija v členu 9/1 od držav podpisnic, naj s svojimi predpisi zagotovijo, da se otroka ne sme proti volji staršev od njih ločiti. Izjema velja samo tedaj, kadar pristojne oblasti odločijo, da je ločitev nujna zaradi otrokove koristi. V teh primerih je treba otroku omogočiti aktivno sodelovanje v postopku, upoštevajoč njegovo starost in zrelost. To je še zlasti pomembno v primerih, ko so interesi otroka in staršev v nasprotju.

Cilji:

- spoznajo kako se je družinsko življenje spreminjalo;
- se zavedajo, da imajo vsi člani družine človekove/otrokove pravice in spoznavajo kako je bilo z njihovim uresničevanjem v času otroštva njihovih staršev. (Internet 10)

JANUAR

Pravica do imena, državljanstva in ohranjanja identitete

Pravica otroka do imena, državljanstva in ohranjanja identitete je določena v 7. in 8. členu konvencije. Država se zavezuje, da bo otrok takoj ob rojstvu vpisan v rojstno matično knjigo in ima s tem od rojstva pravico do imena, pravico do skrbstva, pravico pridobiti državljanstvo in po možnosti pravico, da pozna svoje starše in da le-ti zanj skrbijo. Država mora spoštovati otrokovo pravico do ohranjanja lastne identitete, ki vključuje tudi državljanstvo, ime in družinska razmerja, tako, da se v to nezakonito ne vmešava.

Cilji (otroci 6–10 let):

- spoznavajo, da je vsak drugačen, vendar smo si v marsičem podobni;
- krepijo svojo identiteto in povečujejo samospoštovanje s pomočjo likovnega izražanja.

Cilji (otroci 11–15 let):

- učenci spoznavajo, da imajo vsi pravico do imena;
- ugotavljajo, da imamo vsi korist od pravičnosti. (Internet 11)

FEBRUAR

Pravica do lastne kulture in izobraževanja

28. člen

1. Države pogodbenice priznavajo otrokovo pravico do izobraževanja in z namenom, da bi bila ta pravica polagoma dosežena na podlagi enakih možnosti, še posebej:

- a) zagotavljajo obvezno in vsem brezplačno dostopno osnovno šolanje;
- b) spodbujajo razvoj različnih oblik srednjega šolanja, všteti splošno in poklicno šolanje, skrbijo, da je dosegljivo in

- dostopno vsakemu otroku, ter sprejemajo ustrezne ukrepe, kot je uvedba brezplačnega šolanja in po potrebi denarna pomoč;
- c) z vsemi razpoložljivimi sredstvi zagotavljajo, da je visoko šolanje na podlagi osebne sposobnosti vsem enako dostopno;
 - d) skrbijo, da so obvestila in nasveti o šolanju in poklicu dosegljivi in dostopni vsem otrokom;
 - e) sprejemajo ukrepe za spodbujanje rednega obiskovanja pouka in zmanjševanje osipa v šolah.

2. Države pogodbenice bodo z ustreznimi ukrepi zagotovile, da se bo v šolah disciplina uveljavljala na način, ki je v skladu z otrokovim človeškim dostojanstvom in s to Konvencijo.

3. Države pogodbenice bodo pospeševale in spodbujale mednarodno sodelovanje v zadevah v zvezi z izobraževanjem, še posebej z namenom, da bi pripomogle k izkoreninjanju neznanja in nepismenosti po vsem svetu in olajšale dostop do znanstvenih in tehničnih spoznanj in sodobnih učnih metod. V tem pogledu se posebna pozornost posveča potrebam držav v razvoju.

29. člen

1. Države pogodbenice so si edine, da mora biti izobraževanje otrok usmerjeno:

- a) k popolnemu razvoju otrokove osebnosti, nadarjenosti ter umskih in telesnih sposobnosti;
- b) h krepitvi spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter načel, določenih z Ustanovno listino Združenih narodov;
- c) h krepitvi spoštovanja do otrokovih staršev, njegove kulturne identitete, jezika in vrednot, nacionalnih vrednot države, v kateri otrok prebiva, država, iz katere morda izhaja, in do civilizacij, različnih od njegove;
- d) k pripravi otroka na odgovorno življenje v svobodni družbi, v duhu razumevanja, miru, strpnosti, enakosti med spoloma in prijateljstva med vsemi narodi, etničnimi, narodnimi in verskimi skupinami in osebami staroselskega porekla;
- e) h krepitvi spoštovanja do naravnega okolja.

2. Nobene določbe tega ali 28. člena ni dovoljeno razlagati tako, kot da bi posameznikom ali organom kratila pravico ustanavljanja in upravljanja izobraževalnih

ustanov; pogoj je le, da so spoštovana načela iz 1. točke tega člena in da je izobrazba, ki jo dajejo take ustanove, v skladu z minimalnimi normami, ki jih lahko predpiše država.

30. člen

V tistih državah, v katerih živijo etnične, verske ali jezikovne manjšine ali osebe staroselskega porekla, otroku, ki pripada taki manjšini ali ki je staroselec, ne sme biti vzeta pravica, da skupaj z drugimi člani svoje skupine uživa svojo lastno kulturo, izpoveduje in izraža svojo lastno vero in da uporablja svoj lastni jezik.

Pravico do lastne kulture in izobraževanja zagotavlja 28. člen konvencije. Vsi otroci imajo pravico pridobiti izobrazbo na podlagi enakih možnosti. Država je dolžna zagotoviti vsem obvezno in brezplačno dostopno osnovno šolanje, spodbujati srednje splošno in poklicno izobraževanje, zagotavljati vsem enako dostopnost visokega šolanja. Država je dolžna sprejeti ukrepe za redno obiskovanje pouka ter zmanjšanje osipa v šolah. Dolžna je poskrbeti, da se disciplina v šolah uveljavlja na način, ki je skladen z otrokovim človeškim dostojanstvom. Dolžna je sprejeti ukrepe za izkoreninjenje neznanja in nepismenosti ter otrokom kar najbolj olajšati dostop do znanstvenih in tehničnih spoznanj in sodobnih učnih metod.

Cilji:

- spoznavajo kakšne možnosti imajo otroci doma in po svetu za obiskovanje šole;
- spoznajo kakšne so posledice nepismenosti na kakovost življenja posameznikov in njihove družine;
- se zavedajo posledic neuživanja pravice do izobraževanja na uresničevanje ostalih otrokovih/človekovih pravic;
- zavzamejo stališče glede izobraževanja o človekovih/otrkovih pravicah. (Internet 12)

MAREC

Pravica do enakopravnosti

Otrok ima pravico, da ga odrasli upoštevamo kot osebo z lastnimi pravicami (tako z osnovnimi človekovimi pravicami, kot tudi z njegovimi posebnimi pravicami). Pravni položaj otroka naj bi bil torej načeloma enak položaju drugih subjektov, različen pa le toliko, kolikor gre za upoštevanje otrokovih osebnih sposobnosti in posebnosti. Poleg

pravic zaščite in varnosti, ki sta nam samoumevni, KOP poudarja predvsem avtonomijo oziroma pravico otroka do lastnega izbora - otrok subjekt pravic. Naša kultura otroka še vedno podcenjuje (saj še ne razumejo, saj ne vedo kaj je zanje najboljše). Po drugi strani pa je paternalistična, zaščitniška in probleme rešuje preko tistega, ki ve, kaj je za otroka najboljše, in ne izhaja iz otroka samega in njegovega polnopravnega statusa, ki mu ga daje KOP.

12. člen KOP zagotavlja otroku pravico do lastnega mnenja in obvezo odraslim, da to mnenje jemljemo resno v vseh zadevah, ki se jih tičejo. Četudi je ta pravica verjetno ena najbolj poznanih določil konvencije, je v Sloveniji še daleč od aдекватne implementacije v spoštovanju otrokove odločitve. Otroci so vse premalo aktivno vključeni v zadeve, ki se jih tičejo, hkrati pa jih naš vzgojno izobraževalni sistem niti ne usposablja na način, da bi to znali izraziti. Vsekakor se v dobrobit otroka pri zaščiti njegovih pravic ne sme zanikati njegove pravice do lastne izbire. Pomagati mu je treba tako, da mu z na njegovi razvojni stopnji ustrezno skrbjo in pozornostjo ponudimo več možnosti izbire in mu ob iskanju ustrezne možnosti stojimo ob strani in mu nudimo ustrezno podporo.

Cilj:

- učenci spoznajo, da pravice temeljijo na medsebojni pravičnosti.

(Internet 13)

APRIL

Pravica do socialnega in zdravstvenega varstva ter ustrezne življenjske ravni

Pravica do zdravstvenega varstva je ustavna pravica, ki je določena v 51. členu Ustave RS. Sistem javnega zdravstvenega varstva in zavarovanja je določen z Zakonom o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju in Zakonom o zdravstveni dejavnosti.

KOP s 24. členom zavezuje države podpisnice, da omogočijo, da noben otrok ne bo prikrajšan za pravico do najvišje ravni zdravstvenih standardov in storitev za zdravljenje bolezni in zdravstveno rehabilitacijo.

Cilji:

- razumejo, kako so posamezne otrokove pravice med seboj povezane, med njimi tudi pravica do zdravstvenega in socialnega varstva;
- utrjujejo samozaupanje pri izražanju osebnega mnenja. (Internet 14)

MAJ

Pravica do svobode izražanja, informiranja in participacije

12. člen

1. Države pogodbenice jamčijo otroku, ki je sposoben izoblikovati lastna mnenja, pravico do svobodnega izražanja le-teh v vseh zadevah v zvezi z njim, o tehtnosti izraženih mnenj pa se presoja v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo.

2. V ta namen ima otrok še posebej možnost zaslišanja v kateremkoli sodnem ali upravnem postopku v zvezi z njim, bodisi neposredno bodisi preko zastopnika ali ustreznega organa, na način, ki je v skladu s procesnimi pravili notranje zakonodaje.

13. člen

1. Otrok ima pravico do svobode izražanja; ta pravica zajema svobodno iskanje, sprejemanje in širjenje vsakovrstnih informacij in idej, ne glede na meje, v ustni, pisni, tiskani ali umetniški obliki ali na katerikoli drug način po otrokovi izbiri.

2. Glede uveljavljanja te pravice so možne nekatere omejitve, vendar le take, ki jih predpisuje zakon in ki so potrebne

- a) zaradi spoštovanja pravic in ugleda drugih; ali
- b) zaradi zavarovanja državne varnosti ali javnega reda ali javnega zdravja ali morale.

Cilji:

- spoznati otrokovo pravico do izražanja, informiranja in participacije;
- izražati stališče o otrokovi pravici do svobode izražanja, informiranja in participacije;
- znati se vživeti v sošolca, poiskati njegove močne pozitivne lastnosti.

(Internet 15)

SEPTEMBER

Napoved projekta in pričetek distribucije materialov.

JUNIJ

Zaključna prireditev s podelitvijo diplom.

Projekt je bil predstavljen tudi izven Slovenije in sicer na svetovni konferenci EIP International, na zasedanju OVSE in uradu Visokega komisarja za človekove pravice pri ZN. (Internet 16)

5. 1.1 Evalvacijska raziskava

O poučevanju otrokovih pravic z uporabo učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala iz projekta Moje pravice.

Evalvacijska raziskava vključuje analizo vsebine zaključnih poročil osnovnih šol, ki so sodelovale v projektu Moje pravice, poglobljeno strokovno analizo vsebine kompleta učnih kartic za otroke od 6.–10. leta starosti ter kompleta učnih kartic za otroke od 11.–15. leta starosti skupaj s spremljajočimi učnimi karticami za učitelje, preučitev najpomembnejših pozitivnih učinkov uporabe učnih kartic na osnovnih šolah, ki so bile vključene v projekt ter analizo podatkov dobljenih z vprašalnikom za učitelje, ki so bili aktivno vključeni v projektu. V vzorec evalvacijske raziskave so bili zajeti vsi učitelji in ostali pedagoški delavci, ki so privolili v sodelovanje in so bili v šolskem letu 2003/2004 in/ali šolskem letu 2004/2005 vključeni v izvajanje projekta Moje pravice oz. so v okviru svojega pedagoškega dela uporabljali didaktični komplet Moje pravice. V študijo je bilo skupaj vključenih 40 osnovnih šol (208/učiteljev/učiteljic). 68,3% učiteljev, ki so sodelovali v raziskavi o poučevanju otrokovih pravic z uporabo učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala iz projekta Moje pravice, sodeluje v projektu že drugo leto, 29,3% učiteljev pa sodeluje prvo leto.

Vprašalnik za učitelje je sestavljen iz petih sklopov vprašanj/razdelkov, ki so povezani s posameznimi vidiki poučevanja otrokovih pravic z uporabo učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala iz projekta Moje pravice.

Vprašalnik vsebuje naslednje razdelke:

- razdelek A ("Delovne izkušnje in izobrazba")
- razdelek B ("Pogledi na otrokove in človekove pravice")
- razdelek C ("Pouk in metode poučevanja")

- razdelek D ("Stališča do projekta Moje pravice")
- razdelek E ("Vključevanje projekta Moje pravice na naši šoli").

Učitelji/ce so med izvajanjem projekta v številnih primerih opazili, da se starši s svojimi otroki pogovarjajo predvsem o tistih pravicah, ki jih učenci lahko "izkoristijo" v šoli. Koordinatorji projekta so v večini primerov ugotovili, da so nekateri učenci posamezne pravice razumeli izven konteksta, ki ga določa Konvencija o otrokovih pravicah. Takšni primeri so negativno vplivali na uporabo učnih kartic pri pedagoškem delu učiteljev.

Vsebine projekta so se po mnenju učiteljev nanašale tudi na učne vsebine pri večini družboslovnih predmetov. Implementacija posameznih dejavnosti in vsebinskih sklopov iz učnih kartic je bila v veliki meri odvisna predvsem od učiteljevega prilagajanja, izvirnosti ter pripravljenosti za sodelovanje. Koordinatorji projekta so izpostavili, da je velika večina pravic, ki so zapisane na učnih karticah za otroke od 6.-10. leta starosti, za učence prezahtevna, saj se nekatere vsebine težje realizirajo na razredni stopnji, kjer učenci težko dojemajo pomen posameznih pravic. Posamezne šole pa so navedle tudi, da so to težavo rešile tako, da so takšne pravice za mlajše otroke nadomestili z njimi razumljivimi pravicami.

Koordinatorji projekta so še posebej izpostavili, da aktivnosti, ki so jih izvajali niso temeljile zgolj na teoriji, ampak so bile posamezne pravice podprte predvsem s konkretnimi primeri – zgodbicami in situacijami, ki so se dogajale na šoli med učenci, kar je bilo za učinkovitost projekta še posebej pomembno. Učenci so pri tem izražali svoja mnenja, ugotavljali pomen posameznih pravic ter hkrati spoznavali načelo vzajemnosti, da pravice, ki pripadajo njim, pripadajo tudi njihovim sošolcem/sošolkam ter vsem ostalim otrokom ne glede na raso, veroizpoved itn. Zelo pozitivno je bila s strani koordinatorjev ocenjena tudi možnost samostojne izbire pravic. Koordinatorji projekta so tudi izrazili mnenja, da so bili vsi didaktični materiali dobro pripravljene, obenem pa izvajalcu dopuščajo možnost svoje kreativnosti oz. prilagajanja šolskim posebnostim oz. trenutni situaciji na šoli.

Med drugim so koordinatorji projekta kot enega od najbolj pozitivnih učinkov projekta Moje pravice izpostavili aktivno sodelovanje učencev pri vključevanju v razgovore in kreativne delavnice. Svoje izdelke so razstavljali na ogled ostalim

učencem in obiskovalcem šole. Ostali učenci so lahko preko stalnega prikazovanja aktivnosti na razstavljenih panojih spremljali delo učencev, ki so bili vključeni v projekt Moje pravice.

Vse šole, katerih zaključna poročila smo obravnavali v naši analizi, so navajale izvajanje številnih aktivnosti, vendar pa so ugotavljale tudi, da so v dejavnosti, povezane s projektom Moje pravice premalo vključevale starše. Pojavljali so se predlogi, da bi bilo morda vredno za vnaprej razmisliti o delavnicah za starše in otroke, ki bi se navezovale na problematiko otrokovih pravic.

Rezultati evalvacijske raziskave

- V vprašanju o stališčih do projektne dela nasploh in do projekta Moje pravice kot posebne oblike projektne dela, so učitelji v 99% oz. 97,6% odgovorili, da so njihova stališča "pozitivna" in "delno pozitivna".
- Učitelji so odgovorili, da se pri uporabi učnih kartic in ostalega didaktičnega gradiva najpogosteje uporablja poenostavljena oblika Konvencije o otrokovih pravicah. "Vedno" in "včasih" ta dokument pri uporabi učnih kartic uporablja 68,3% učiteljev. Nekoliko nižji je delež učiteljev (63%), ki jih pri dejavnostih uporablja Konvencijo o otrokovih pravicah. Ti izbiri sta skladni s poznavanjem temeljnih dokumentov s področja otrokovih in človekovih pravic, kjer je kar 71,6% izpostavilo, da KOP dovolj dobro poznajo.
- Iz odgovorov učiteljev je razvidno, da 79,3% učiteljev pri uporabi učnih kartic "vedno" in "včasih" izbere teme, o katerih se bo razpravljalo v razredu. Najpogostejša oblika dela pri kateri učitelji uporabljajo učne kartice je igra vlog (odgovor "vedno" in "včasih" je izbralo 79,9% učiteljev).
- Iz odgovorov učiteljev je razvidno, da 58,7% učiteljev učne kartice ne uporablja pri medpredmetnem povezovanju z učitelji drugih predmetov, kar kaže na to, da je timskega dela učiteljev na različnih stopnjah osnovnošolskega izobraževanja malo. Prav tako nizka je uporaba učnih kartic v okviru roditeljskih sestankov, kjer je delež učiteljev, ki so na to vprašanje odgovorili negativno, kar 54,8%. Učne

kartice Moje pravice se po navedbah učiteljev, ki so bili vključeni v raziskavo najpogosteje uporabljajo v okviru razrednih ur (70,7%), projektnega dela z učenci (63%) in pri poučevanju posameznih predmetov, ki jih učitelji poučujejo (54,3%).

- Učitelji, ki so sodelovali v evalvacijski raziskavi, so kot najbolj učinkovito obliko dela izbrali "igro vlog". To izbiro je kot "zelo učinkovito" oz. "učinkovito" izbralo 93,3% učiteljev. Prav tako "zelo učinkovito" oz. "učinkovito" je po mnenju učiteljev (91,9%) skupinsko delo učencev ter debatna metoda "za in proti" (86,6%).
- Pričakovanja učiteljev v zvezi s projektom so se v večji meri nanašala na izboljšanje poznavanja otrokovih pravic med učenci in učitelji (nad 87%) ter na izboljšanje šolske klime (90,4%). V manjši meri so učitelji pričakovali, da bo uvajanje programa v šolsko okolje pomagalo pri reševanju disciplinskih problemov na šoli.
- Učitelji v največji meri opazajo pozitivne spremembe na področju poznavanja temeljnih dokumentov o človeških in otrokovih pravicah pri učencih (89,4% učiteljev je na to trditev odgovorilo z odgovorom "zelo se strinjam" ali "strinjam se"). Več kot 80% anketiranih učiteljev se strinja, da se je z uvedbo projekta povečala senzibilnost učencev za problematiko otrokovih pravic, več kot 70% učiteljev pa je izpostavilo, da so se z učnimi karticami učenci naučili kritičnega pogleda na otrokove pravice in jih ne uporabljajo samo sebi v prid.
- 91,3% učiteljev je kot najustreznejši element učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala iz projekta Moje pravice izpostavilo "likovno opremljenost učnih kartic za učence" ter "vsebinska navodila in napotke za izvedbo dejavnosti, ki so zapisane na hrbtni strani kartice za učitelja" (87,9% učiteljev). Kot "zelo ustrezno" in "ustrezno" je 87% učiteljev ocenilo "vsebinsko usklajenost sličice, ki predstavlja posamezno pravico in zapis te pravice na kartici", 85,6% učiteljev pa je kot tako ocenilo "primernost zapisa posamezne otrokove pravice starostni stopnji učencev".

- Kot najbolj priljubljene pravice med učenci so učitelji izpostavili:
 1. pravica do družine (89 odgovorov),
 2. pravica do igre (80 odgovorov),
 3. pravica do imena (49 odgovorov),
 4. pravica do svobodnega izražanja (33 odgovorov).
- Kot najmanj priljubljene pravice med učenci so učitelji izpostavili:
 1. dolžnost države, da spoštuje otrokove pravice,
 2. pravica do družine,
 3. pravica do ravnanja po običajih svoje vere in kulture,
 4. pravica do zdravstvenega varstva.
- Kljub dejstvu, da je bila med najbolj priljubljenimi pravicami najbolj izpostavljena pravica do družine, so učitelji tudi med najmanj priljubljenimi pravicami izpostavili prav to pravico. Pomemben dejavnik, da je bila ta pravica med učenci manj priljubljena, gre najverjetneje iskati v zavajajoči navedbi poenostavljenega zapisa te pravice na učni kartici 3 iz kompleta učnih kartic za otroke med 6. in 10. letom starosti ("Imam pravico, da sem skupaj z mamico in očkom") oz. učni kartici 14 iz kompleta učnih kartic za otroke med 11. in 15. letom starosti ("Vsi otroci imajo pravico biti z obema staršema, tudi če ne živita skupaj"). Pri zapisu na kartici za učence je pri tej pravici pomembno upoštevati dejstvo, da delež staršev, ki so ločeni ni zanemarljiv. Za razliko od ostalih učnih kartic ta učna kartica vpeljuje nenamerno diskriminiranje tistih učencev, ki ne živijo z obema staršema. Ta problem so večkrat izpostavili tudi učitelji, in sicer z obrazložitvijo, da je bilo nekaterim učencem pri obravnavanju te pravice nelagodno. (Sandoč 2005: 10-28)

6. SKLEP

V Sloveniji smo po osamosvojitvi prešli v sistem ustavne demokracije in ustanovitev instituta VČP je bil le del poti. Potrebe po ustanovitvi so se pojavile že prej, ko je leta 1988 začel delovati Svet za varstvo človekovih pravic in temeljnih svoboščin. Svet je deloval kot pluralno telo. Njegovi člani so bili ugledni posamezniki, ki so na področju človekovih pravic delovali nepoklicno. Kasneje je republiška skupščina Svetu podelila posebne zakonske pristojnosti za obravnavo posameznih primerov.

Ombudsmani v državah v tranziciji se morajo večkrat spopadati z neprilagojeno zakonodajo, reformo javne uprave, primeri množičnih kršitev pravic posameznikov, zato morajo včasih ukrepati tudi na sistemski ravni, tako, da vplivajo na spremembe v zakonodaji, ki urejajo pravice in položaj posameznikov.

Danes se pojavljajo vprašanja, če je dovolj samo en ombudsman ali potrebujemo za različne skupine prebivalcev različne – posebne ombudsmane. V mnogih državah je praksa, da se ustanovljajo institucije posebnih ombudsmanov. Prednost posebnih ombudsmanov je, da svojo pozornost in znanje posvečajo samo eni skupini ljudi. Nacionalni ombudsmani pa morajo svoj "čas" posvetiti različnim problematikam, zato včasih izpade, da posvečajo preveč pozornosti samo eni skupini prebivalcev. Ombudsman mora biti nevtralen, na podlagi ustave in sistema varstva človekovih pravic mora obravnavati argumente, ne glede na to kdo jih uveljavlja.

Z razvojem industrijske družbe se je začela oblikovati tudi pravnovarstvena zakonodaja o otrocih. Izpostavili so pravice otrok do zdravstvene oskrbe in izobraževanja. Prvi dokument, ki se je ukvarjal samo s otrokovimi pravicami je bila deklaracija Lige narodov o pravicah otroka (leta 1924), ki določa temeljne pravice in potrebe otroka. Ta deklaracija je pomembna za nastanek Deklaracije o otrokovih pravicah iz leta in KOP, ki sta njeno nadaljevanje. Sprejetje KOP in dejstvo, da so jo ratificirale skoraj vse države sveta, kaže, da se mednarodna skupnost zaveda, da so otroci naše največje bogastvo in naša prihodnost ter, da je naša naloga delati za njihovo dobro. KOP spodbuja sodelovanje otrok pri vseh zadevah in odločitvah, ki se jih tičejo, glede na njihovo starost. Zagotavlja oskrbo in izvrševanje pravic v smislu

varovanja pred morebitnimi kršitvami. S KOP otroci niso več brezpogojno podrejeni odraslim, ampak so obravnavani kot subjekt prava.

Pri preučevanju načinov delovanja različnih evropskih ombudsmanov za otroke sem ugotovila, da imajo zelo različne pristojnosti, vsem pa je skupno promoviranje otrokovih pravic pri otrocih in v družbi na splošno ter delovanje v skladu z domačimi in mednarodnimi dokumenti, ki določujejo varstvo otrokovih pravic. Norveški ombudsman za otroke deluje podobno kot slovenski varuh; lahko na podlagi lastne iniciative ali na podlagi prijave. Švedski ombudsman naj se ne bi osredotočal na posamezne primere, ampak naj bi deloval splošno, vplival naj bi na oblikovanje mnenj in podajal informacije o pravicah otrok in mladostnikov. Leta 1979 so sprejeli prepoved telesnega kaznovanja otrok, posledica tega ukrepa je drastično zmanjšanje telesnega kaznovanja v vzgoji. Poljski ombudsman za otroke naj bi skrbel za zavarovanje otrokovih pravic, pri svojem delu ima pravico do vpogleda v delovanje organizacij, zahteva lahko tudi spremembo zakonodaje. Ombudsmanka za otroke na Hrvaškem deluje od leta 2003, njena naloga je zaščita, spremljanje in promocija otrokovih pravic in interesov. Nanjo se lahko obrne vsakdo s predlogom za obravnavanje vprašanj pomembnih za zaščito otrokovih pravic. Ombudsmanka v Litvi v zadnjem času posveča veliko pozornosti nasilju nad otroki, zato so pripravili Nacionalni program proti zlorabam otrok, za preprečevanje zlorab in pomoč otrokom za obdobje 2005–2007 ter projekte za večje osveščanje javnosti o problematiki. Na Finskem so ombudsmana za otroke ustanovili šele leta 2005, njegova glavna naloga je sodelovati z otroki, jih osveščati o njihovih pravicah in možnostih sodelovanja pri odločanju o njihovih zadevah. Ombudsman pa ne more reševati posameznih primerov, lahko samo opozarja, vendar tudi ne sme svetovati drugim organizacijam kako ravnati v posameznih primerih. Urad slovenskega varuha sodeluje pri številnih akcijah in projektih, katerih cilj je promovirati otrokove pravice pri otrocih in odraslih. Prizadevali so si za izrecno prepoved telesnega kaznovanja otrok. Slovenija je bila deležna opozoril Sveta Evrope (Evropske komisije za socialne pravice), ker v zakonodaji še nima opredeljene izrecne prepovedi telesnega kaznovanja otrok. Sodelovali so pri projektu *Moje pravice*, ki se je zaključil leta 2005. Projekt je bil ocenjen kot dober način za poučevanje otrok o njihovih pravicah in za vzpostavitev boljše klime na šolah, kjer je potekal.

V uvodu sem zastavila hipotezo, da je delo slovenskega VČP na področju varovanja otrokovih pravic primerljivo z delom tujih ombudsmanov za otroke. V pregledu dela tujih ombudsmanov sem ugotovila, da se področja dela ne razlikujejo, različne so pristojnosti ombudsmanov; od tistih, ki lahko rešujejo probleme na lastno pobudo do tistih, ki lahko delujejo le splošno. Na oddelku za zaščito pravic in otrok mladostnikov delujejo trije zaposleni, ki se zelo trudijo pri reševanju pobud, le-teh je vsako leto več. Pri svojem delu velikokrat sodelujejo z nevladnimi organizacijami, ki delujejo na področju otrokovih pravic in tako združijo moči pri reševanju problemov. Otroci se sami redko obrnejo na varuha, zato v uradu obiskujejo institucije, kjer otrokom predstavijo delovanje varuha, načine kako jim lahko pomaga in kako se lahko obrnejo na njegov urad. V anketi, ki jo je izvedla slovenska Šola za mir z uradom varuha, so otroci v 83% odstotkih odgovorili, da si želijo, da bi imeli nekoga, ki bi jim pomagal v primerih nasilja ali podobnih primerih. Iz ankete je tudi razvidno, da otroci in učitelji slabo poznajo pomembne dokumente, ki se nanašajo na otrokove pravice. O ustanovitvi varuha otrokovih pravic se v Sloveniji govori že dalj časa. Potrebo po njem so izrazili tudi otroci na zasedanju otroškega parlamenta leta 1999. Vendar pa je bil od takrat ustanovljen le poseben oddelek za otroke pri uradu varuha. Z ustanovitvijo varuha bi otroci dobili institut, katerega glavna naloga bi bila skrb za varovanje njihovih pravic in informiranje o otrokovih pravicah. Ali bi bile pristojnosti varuha samo splošne ali bi lahko reševal pobude, je odvisno od zakona, ki bi urejal njegovo delovanje. Že sam obstoj varuha otrokovih pravic bi prispeval k večji ozaveščenosti otrok in odraslih, da imajo otroci svoje pravice, ki jih moramo vsi poznati in skrbeti, da te pravice niso kršene.

6. LITERATURA IN VIRI

LITERATURA:

1. Brander, Patricia (2005): *Kompas – Priročnik za učenje o človekovih pravicah*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
2. Bukovec, Janja (2000): *O človekovih pravicah pri pouku državljske vzgoje*. V Urška Margan (ur.): *Moje pravice, tvoje pravice, najine pravice*, str. 68. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
3. Jaros, Pawel (2005): *Preprečevanje zlorab otrok na Poljskem – dejavnost ombudsmana za otroke*. V Barbara Samaluk (ur.): *Brezplačni bilten Varuha človekovih pravic Republike Slovenije*, str. 8. Ljubljana: Varuh človekovih pravic RS.
4. Klopčič, Vera (1992): *Mednarodni vidik otrokovih pravic*. V Alenka Šelih (ur.): *Pravni vidiki otrokovih pravic*, str. 41–52. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
5. Kuzmič, Nataša (2006): *Ocena o spoštovanju človekovih pravicah in pravni varnosti v državi*. V Kuzmanič Nataša (ur.): *Brezplačni bilten Varuha človekovih pravic Republike Slovenije*, str. 5-7. Ljubljana: Varuh človekovih pravic RS.
6. Matijević Vrsaljko, Ljubica (2005): *Ombudsman za otroke - Hrvaška*. V Barbara Samaluk (ur.): *Brezplačni bilten Varuha človekovih pravic Republike Slovenije*, str. 4. Ljubljana: Varuh človekovih pravic RS.
7. Rovšek, Jernej. (1996): *Parlamenti in ombudsmeni – Državni zbor in varuh človekovih pravic*. V Marjan Brezovšček (ur.): *Slovenski parlament – izkušnje in perspektive*, str. 207–224. Portorož: Politološki dnevi.
8. Rovšek, Jernej. (2002): *Neformalni mehanizmi varstva človekovih pravic – ombudsmeni in varuh človekovih pravic*. V Miro Cerar, Jon Jamnikar, Maja Smrkolj (ur.): *Dokumenti človekovih pravic z uvodnimi pojasnili*, str. 130–144. Ljubljana: Društvo Amnesty International, Mirovni Inštitut.
9. Salaseviciute, Rimante (2005): *Ombudsman za otroke - Litva*. V Barbara Samaluk (ur.): *Brezplačni bilten Varuha človekovih pravic Republike Slovenije*, str. 5. Ljubljana: Varuh človekovih pravic RS.

10. Sardoč in dr. (2005): *Evalvacijska raziskava o poučevanju otrokovih pravic z uporabo učnih kartic in ostalega didaktičnega materiala iz projekta Moje pravice*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
11. Selič, Polona (2005): *Nasilje nad otroki*. V Barbara Samaluk (ur.): *Brezplačni bilten Varuha človekovih pravic Republike Slovenije*, str. 5. Ljubljana: Varuh človekovih pravic RS.
12. Šelih, Alenka. (1992): Splošni problemi otrokovih pravic. V Alenka Šelih (ur.): *Pravni vidiki otrokovih pravic*, str. 14–39. Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.
13. Waller, Mark (2005): *High Visibility Creates Authority*. V Markku Lehto (ur.): *Socius Finland*, str. 12-14. Helsinki: Ministry of Social Affairs and Health.

VIRI:

1. (1992): *Ustava Republike Slovenije*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
2. (2002): *Konvencija o otrokovih pravicah*. V Miro Cerar, Jon Jamnikar, Maja Smrkolj (ur.): *Dokumenti človekovih pravic z uvodnimi pojasnili*, str. 377 – 445. Ljubljana: Društvo Amnesty International Slovenije, Mirovni Inštitut.
3. (2005): *Letno poročilo '04*. Ljubljana: Urad varuha človekovih pravic Republike Slovenije.
4. (2006): *Letno poročilo '05*, Ljubljana: Urad varuha človekovih pravic Republike Slovenije.

INTERNETNI VIRI:

1. Barneombudet (1998): *Act no. 5 of March 6. 1981 Relating to the Ombudsman for Children (With change from July17 1998)*. Dostopno na <http://www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/imarker?id=3724&visdybde=1&akt> (13. julij 2005).
2. Barnombudsmannen (2003): *About the Children's Ombudsman*. Dostopno na <http://www.bo.se/Adfinity.aspx?pageid=85> (26. april 2006).
3. Barnombudsmannen (2003): *The Children's Ombudsman Act*. Dostopno na <http://www.bo.se/Adfinity.aspx?pageid=86> (26. april 2006).

4. Barnombudsmannen (2003): *Background*. Dostopno na <http://www.bo.se/Adfinity.aspx?pageid=89> (26. april 2006).
5. Barnombudsmannen (2003): *The Swedish corporal Punishment Ban*. Dostopno na <http://www.bo.se/Adfinity.aspx?pageid=90> (26. april 2006).
6. Pravobranitelj za djecu (2004): *Tko smo mi*. Dostopno na <http://www.pravobraniteljzadjecu.hr/tkosmo.html> (26. april 2006).
7. Varuh človekovih pravic (2004): *Poročila za letna srečanja Evropske mreže za otrokove pravice*. Dostopno na <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=964&L=0> (23. avgust 2006).
8. EIP Slovenija – Šola za mir (2004): *Mesec: oktober*. Dostopno na http://www.eip-ass.si/mojepravice/MP_po_mesecih/oktober.htm (2. september 2006).
9. EIP Slovenija – Šola za mir (2004): *Mesec: november*. Dostopno na http://www.eip-ass.si/mojepravice/MP_po_mesecih/november.htm (2. september 2006).
10. EIP Slovenija – Šola za mir (2004): *Mesec: december*. Dostopno na http://www.eip-ass.si/mojepravice/MP_po_mesecih/december.htm (2. september 2006).
11. EIP Slovenija – Šola za mir (2004): *Mesec: januar*. Dostopno na http://www.eip-ass.si/mojepravice/MP_po_mesecih/januar.htm (2. september 2006).
12. EIP Slovenija – Šola za mir (2004): *Mesec: februar*. Dostopno na http://www.eip-ass.si/mojepravice/MP_po_mesecih/februar.htm (2. september 2006).
13. EIP Slovenija – Šola za mir (2004): *Mesec: marec*. Dostopno na http://www.eip-ass.si/mojepravice/MP_po_mesecih/marec.htm (2. september 2006).
14. EIP Slovenija – Šola za mir (2004): *Mesec: april*. Dostopno na http://www.eip-ass.si/mojepravice/MP_po_mesecih/april.htm (2. september 2006).
15. EIP Slovenija – Šola za mir (2004): *Mesec: maj*. Dostopno na http://www.eip-ass.si/mojepravice/MP_po_mesecih/april.htm (2. september 2006).

16. EIP Slovenija – Šola za mir (2004): *Pozdravljeni*. Dostopno na <http://www.eip-ass.si/mojepravice/index.htm> (2. september 2006).
17. Barnombudsmannen (2005): *Important issues*. Dostopno na <http://www.bo.se/Adfinity.aspx?pageid=5285> (26. april 2006).
18. The Ombudsman for Children in Poland (2005): *Law of 6 January 2000 on the Ombudsman for Children*. Dostopno na <http://www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/imaker?id=8985> (26. april 2006).
19. Varuh človekovih pravic (2005): *Zgodovina institucije*. Dostopno na <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=40> (26. april 2006).
20. Varuh človekovih pravic (2005): *Zakon o varuhu človekovih pravic*. Dostopno na <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=91#49> (26. april 2006).
21. Varuh človekovih pravic (2005): *Pravni okvir za delovanje varuha*. Dostopno na <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=39> (26. april 2006).
22. Varuh človekovih pravic: (2005): *Projekti & konference*. Dostopno na http://www.varuh-rs.si/index.php?id=870#oglasevalska_kampanija (23. avgust 2006).